

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

7

R U D I M E N T A,
o f
G R O N D E N
D E R
N E D E R D U I T S C H E S P R A A K E ;

U I T G E G E E V E N D O O R D E
M A A T S C H A P P I J :

T O T N U T V A N ' T A L G E M E E N .

T e L E I J D E N , D E V E N T E R e n U T R E C H T , b i j
D. DU MORTIER EN ZOON,
J. H. DE L A N G E , e n
G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON.

M D C C X C I X .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

1912

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

B E R I C H T.

Het schrijven eener zuivere Nederduitsche Taale is, zonder twiifel, een vereischte in elken Schrijver, en een siernaad onzer Vaderlandsche Jeugd. Te lang wierd dit bij onze Natie verwaarloosd, waar door sommige lieden zelfs in den waan schenen gekomen te zijn, dat onze zachtvloeiende en woordenrijke moederspraake, aan geene regelen gebonden ware. Geheel anders dacht onze Maatschappij deswegen: zij bekroonde eene Nederduitsche Grammatica van L. VAN BOLHUIS, en gaf vervolgens tweemaal eene Rudimenta, of Beknopte Spraakkunst, als Prijsvraage, op, zonder eshter daar door in de gelegenheid te komen, om eene der daar op ingezondene Verhandelingen te kunnen bekroonen.

De Algemeene Vergadering van den jaar 1797., oordeelende, dat eene hernieuwde opgaave van deeze stoffe, de bereiking van derzelyver nuttig oogmerk alleen vertraagde, droeg

droeg, om die reden, de bezorging van eene Nederduitsche Rudimenta aan Hoofdbestuurers op, welke eene Commissie uit hun midden benoemd hebbende, deeze laatste gelegenheid gevonden heeft, om een reeds vervaardigd werkjen van G. VAN VARIK, Schoolhouder alhier, volgens haar ontwerp geschikt en door den Schrijver onder haar opzicht, tot eene Rudimenta gevormd, aandeze Maatschappij aan te bieden: welke thans het Eerste Stukjen in hetwelk de Regelen ontzer Spraake allen voorkomen, in het licht doet treden. met den wensch, dat hetzelfde veelen van het opkomend geslacht in staat zal stellen, om het volgend tweede Stukjen, dat enkel tot oefening van spraakkundige Leerlingen geschreeven is, met vrugt, en volgens het oogmerk, waar toe hetzelfde is opgesteld, te kunnen gebruiken.

Op last der Maatschappijē.

G. Brender & Brandin
Secretaris

AMSTELDAM
den 27. van Hooimaand 1799.

VOORBERICHT

VAN DEN

SCHRIJVER.

Dat de kennis onzer moeder-spraak eene nuttige zaak is, — en dat men dezelve reeds in de scholen moet onderwijzen, zal door niemand in twijfel worden getrokken. —

Dan, daar de meeste, hoewel anders fraaië, Nederduitsche spraakkunsten ongeschikt zijn, uit hoofde van derzelve breedvoerigheid, om door *Kinderen* begreepen te worden, zoo wierd een beknopter werken, de Gronden deezer spraake in zich bevattende, te recht, sints langen tijd, begeerd. Ter voldoening aan die begeerte zijn deeze Lesfen opgesteld. Met dezelve is inzonderheid bedoeld, om de, anders zoo
las.

lastige, Regelen der Nederduitsche spraake zoo gemaklijk als doenlijk ware voor te stellen: ten dien einde is ook de stijl, zoo veel mogelijk, naar de vatbaarheid der Kinderen geschikt: alles wat maar naar overtaligheid geleet is weggelaaten; en alleen de *Gronden* der Nederduitsche spraake zijn daar in zoodanig voorgesteld, dat de Leerlingen, na dit boekjen wel begreepen te hebben, met vrugt, andere uitgebreider Taalkundige boeken zullen kunnen leezen. —

Dit eerste Stukjen wordt door een tweede gevolgd, het welk eene schets van opstellen behelst, om door de leerlingen te worden overgeschreeven, en tevens de Spel- en Taalfouten, die daar in met opzet, doch ordenlijk, gemaakt zijn, te verbeteren.

Dit leert, gelijk ieder des kundige weet, zeer scherp, om dat de Leerlingen daar door verplicht worden, het geen zij te vooren geleerd hebben wel te onthouden, of geduurig weder na te zien. — Dit is dan zoo veel als eene herhaaling van het eerste Stukjen, of liever, het beschouwende, werkdaadig uitöefenen; het geen zeer nuttig is, om hen alles in het geheugen te prenten. —

Men

Men geeve dan dit boekjen alleen zulke kinderen in handen, die reeds in het leezen zoo verre gevorderd zijn, dat zij met verstand en oordeel kunnen leezen. — En op dat het gevoeglijk in één Jaar zoude kunnen afgehandeld worden, laate men hen ieder week ééne afdeeling, of les, zaaklijk, en niet woordelijk, van buiten leeren; handelende de Onderwijzer met hun één of twee uren, op den bepaalden dag in elke week, over die les, welke zij die week geleerd hebben: om hun de daar in voorkomende zaak, of zaaken, met bijvoeging en vermeerdering van voorbeelden nog duidelijker en bevatlijker te maaken.

Intusfchen leere men hen de verbuiging der buigbaare woorden, en laate hen uit de bijgevoegde lijst dagelijks één of twee woorden verbuigen, zoo lang, tot zij daar zoo ervaren in zijn, dat zij het zonder gebreken kunnen doen; — vervolgens laate men hen de werkwoorden vervoegen; — en, zoo dra zij dit ook zonder gebreken doen, laate men hen, eindelijk, de, in het tweede Stukjen voorkomende, met opzet slecht gespeelde voorbeelden of opstellen, overschrijven. —

Zie

Zie daar het geene ik gemeend hebbe omtrent het gebruik van dit werkjen, vooraf, te moeten berichten. — Verder wenschende, dat er zoo veel nut uit deeze lesfen getrokken mag worden, dat het de ontluikende geestvermogens der Jeugd, met opzicht tot het wél kennen onzer moederspraake, méér en méér doe ontwikkelen; den lust aanwakkere tot een naarstig onderzoek in uitgebreider opgestelde boeken; en dit werkjen daar door iets moge toebrengen tot het **ALGEMEENE NUT**.

En mooge dit bewaarheid worden, dan zal dit mijn meeste loon en blijdschap zijn.

R U.

R U D I M E N T A,
O F
G R O N D E N
D E R
N E D E R D U I T S C H E S P R A A K E ,

I. L E S .

Over de Spraakkunst in 't algemeen.

SPRAAKKUNST is de kunst; om naar den aart van de taal te spreken en te schrijven.

Om eene taal goed te kennen, moet men twee zaaken leeren; als 1. goed spellen en leezen naar den rechten klank; 2. goed spellen en schrijven naar den aart, eigenschap en bijzondere betekenis van de woorden.

Tot het spellen en leezen wordt verëischt; 1. eene kennis der letteren; 2. de samenvoëging van letteren tot lettergreepen; 3. de woorden duidelijk te kunnen leezen en begripen.

Dit alles wordt, ten opzichte van de Nederduitsche Taal, duidelijk geleerd in het *Spel- en Leesboekjen*; de *Trap der Jeugd*, en de *Verhandeling over het kunstmatig leezen*; allen uitgegeeven door de Maatschappij

schappij: tot nut van 't algemeen, en daarom onnoodig hier weder herhaald te worden.

Om onze Taal goed te spellen en te schrijven, moet men 1. niet te veel, noch te weinig letters gebruiken: maar op den aart of afleiding van de woorden letten; en daarom moet men, 2. van de verbuiging, en vervoeging een toereikend denkbeeld hebben; en 3. de woorden op eene duidelijke en sierlijke wijze tot eenen zin weeten te schikken: zonder dat is het onmogelijk dat wij een' ander, of een ander ons goed kan verstaan.

I I. L E S.

Vervolg van de voorige.

Men verkrijgt een goed denkbeeld aangaande het juist spellen der woorden, door de letters in *Klinkers* en *Medeklinkers* te verdeelen, en deze laatste wederom in zachte en scherpe.

Klinkers zijn zulke letters, die zonder behulp van andere letteren kunnen uitgesproken worden, en op zich zelve klinken; en zoo zijn 'er zes, als: A, E, I, O, U en Y.

Medeklinkers zijn letters, die niet klinken dan met behulp van een' der voorige *Klinkers*, en dus zonder dezelve niet kunnen uitgesproken worden; als: B, C, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, W, en Z; waar van *b, d, g, v*, en *z*, zacht zijn, in tegenoverstelling van *p, t, ch, f, en s*, welke scherp zijn.

Deze letteren worden te samen gevoegd tot lettergreepen en woorden.

Door

Door het samenvoegen van twee of drie verschillende klinkletters verkrijgt men een vermengd geluid, en dat noemt men dan *twee- of drieklanken*; b. v. AI in *mai*; AU in *Paulus*; EI in *meid*; EU in *deugd*; IE in *drie*; OE in *koe*; OU in *goud*; UE in *pui*; AAI in *fraat*; AAU in *flaauw*; EEU in *leeuw*; OOI in *mooi*; OUI in *foei*; IEDW in *nieuw*; enz. — Het gebruik van de *twee- en drieklanken* wordt door dagelijks spreken en spellen gemakkelijk geleerd.

Wat de verdere spelling betreft, daar van zal in 't vervolg nader gehandeld worden: want daar toe behoort eene toereikende kennis van de *Woordgronding*.

I I I. L E S.

Over de Woordgronding in 't algemeen.

Woordgronding is de beschrijving van de algemeene TAALDEELEN.

Taaldeelen zijn de onderscheidene soorten van woorden, waar uit eene taal is samengesteld. — In onze taal gebruikt men tien soorten van woorden, die men noemt:

1. *Lidwoorden*, 2. *Zelfstandige Naamwoorden*, 3. *Bijvoeglijke Naamwoorden*, 4. *Voornaamwoorden*, 5. *Werkwoorden*, 6. *Deelwoorden*, 7. *Bijwoorden*, 8. *Voorzetsels*, 9. *Samenvoegfels*, en 10. *Tuschenwerpfels*; de zes eersten zijn veranderlijk, en de vier lastten onveranderlijk.

I V. L E S.

Over de Geslachten, Getallen en Naamvallen, in het algemeen.

Veranderlijke woorden zijn de zodanigen, die verhoogd kunnen worden.

Bij de verbuiging der veranderlijke woorden moet men vooral drie zaaken in acht neemen; als: 1. het *Geslacht*; 2. het *Getal*; en 3. de *Naamval*.

Geslachten zijn 'er drie: te weeten, het *Manlijk*, het *Vrouwlijk*, en het *Onzijdig Geslacht*; b. v. de woorden *Man*, *Vader*, *Hemel*, zijn *Manlijk*, of van het manlijk geslacht; *Vrouw*, *Moeder*, *Aarde*, zijn *Vrouwlijk*; *Heis*, *Kind*, en *Uitspanfel* zijn *Onzijdig*.

Hier op moet men naauwkeurig letten, om dat daar van veel afhangt, zoo als het vervolg zal doen zien: doch om door het opgeeven van grondregels te willen beduiden, waar aan men een woord kan kennen, of hoe men kan weeten, dat een woord van het *Manlijk*, *Vrouwlijk*, of *Onzijdig* geslacht zij, zoude een werk zijn den eerstbeginnenden waarschijnlijk verveelende eer hij nog die grondregelen kende. Men kan ten dien einde verscheidene goede kenmerken vinden in de *Grammatica* van L. VAN BOELHUIS blad. 17. — En het beste middel is, dat men de lijst van Zelfstandige Naamwoorden door J. PIETERSON, in zijn werkjen, getituld: *Rhapsodie van Nederduitsche Taalkunde* vervat, geduurig inzie; dan leert men dit, door den tijd, als van zelve.

G R

GETALLEN zijn 'er twee: het **ENKELVOUWIG** en het **MEERVOUWIG** *Getal*. — *Enkelvoudig* en *Meervoudig* zijn woorden of uitdrukkingen, in de Spraakkunst gebruikelijk. Een woord is *enkelvoudig* als het *één* persoon, of zaak beteekent; b. v. *Man, Vrouw, Kind, Boom, Huis* enz.: — en men noemt een woord *meervoudig*, als het *meer* dan *één* persoon of zaak beteekent; b. v. *Mannen, Vrouwen, Kinderen, Boomen, Huizen* enz.

NAAMVALLEN zijn 'er zes, en die noemt men: 1. de **WERKER**; 2. de **EIGENAAR**; 3. de **ONTVANGER**; 4. de **LIJDER**; 5. de **TOEHOORER**; 6. de **DERVER**.

Wat den aart of oorzaak van deeze woorden of hunne naamen betreft, hiervan in 't vervolg nader.

V. L E S.

Over de Lidwoorden.

De **LIDWOORDEN** worden doorgaans vóór het Naamwoord gesteld, en geeven 'deszelfs geslacht, getal en naamval te kennen; men verdeelt dezelve in *bepaalende* en *niet bepaalende*. — De *bepaalende* Lidwoorden zijn: *De* en *Het*; de *niet bepaalende*: *Een* en *Eene*.

De Lidwoorden ondergaan, door de buiging in de onderscheidene naamvallen, de volgende veranderingen.

A 3

Het

G R O N D E N D E R

Het bepaalend Lidwoord.

D E.

Manlijk Geslacht.

Eenvouwig.

Meervouwig.

<i>Werk.</i> De	<i>W.</i> De
<i>Eig.</i> Des, of van den	<i>E.</i> Der, of van de
<i>Ontv.</i> Den, of aan den	<i>O.</i> Den, of aan de
<i>Lijd.</i> Den	<i>L.</i> De
<i>Toch.</i> —	<i>T.</i> —
<i>Derv.</i> Van den.	<i>D.</i> Van de

Vrouwlijk Geslacht.

Eenv.

Meerv.

<i>Werk.</i> De	<i>W.</i> De
<i>Eig.</i> Der, of van de	<i>E.</i> Der, of van de
<i>Ontv.</i> Der, of aan de	<i>O.</i> Aan de, of den
<i>Lijd.</i> De	<i>L.</i> De
<i>Toch.</i> —	<i>T.</i> —
<i>Derv.</i> Van de, of der	<i>D.</i> Van de

H E T.

Onzijdig Geslacht.

Eenv.

Meerv.

<i>Werk.</i> Het	<i>W.</i> De
<i>Eig.</i> Van het, of des	<i>E.</i> Der, of van der
<i>Ontv.</i> Aan het, of den	<i>O.</i> Aan de, of den
<i>Lijd.</i> Het	<i>L.</i> De
<i>Toch.</i> —	<i>T.</i> —
<i>Derv.</i> Van het, of van den	<i>D.</i> Van de

Het

NEDERDUITSCHÉ SPRAAKE.

Het niet bepaalend Lidwoord.

E E N.

Manlijk Geslacht.

<i>Eenvouwig.</i>	<i>Meervouwig.</i>
<i>W.</i> Een	<i>W.</i> —
<i>E.</i> Eens, of van eenen	<i>E.</i> Van
<i>O.</i> Eenén, of aan eenen	<i>O.</i> Aan
<i>L.</i> Eenén	<i>L.</i> —
<i>T.</i> —	<i>T.</i> —
<i>D.</i> Van eenén	<i>D.</i> Van

E E N E.

Vrouwlijk Geslacht.

<i>Eenv.</i>	<i>Meerv.</i>
<i>W.</i> Eene	<i>W.</i> —
<i>E.</i> Eener, of van eene	<i>E.</i> Van
<i>O.</i> Eene, aan eene, of eener	<i>O.</i> Aan
<i>L.</i> Eene	<i>L.</i> —
<i>T.</i> —	<i>T.</i> —
<i>D.</i> Van eene, of eener	<i>D.</i> Van

E E N.

Onzijdig Geslacht.

<i>Eenv.</i>	<i>Meerv.</i>
<i>W.</i> Een	<i>W.</i> —
<i>E.</i> Eens, of van eenen	<i>E.</i> Van
<i>O.</i> Een, aan een, of eenen	<i>O.</i> Aan
<i>L.</i> Een	<i>L.</i> —
<i>T.</i> —	<i>T.</i> —
<i>D.</i> Van een, of eenen	<i>D.</i> Van

*Over de Zelfstandige Naamwoorden
in 't algemeen.*

Een ZELFSTANDIG NAAMWOORD is een woord, dat een *persoon*, of *gene zaak* te kennen geeft, en voor 't welk men altijd de woordjens; *De, Het, Een* of *Eene* kan plaatsen; bij voorb. *de Man, de Vrouw, het Kind, een Vader, eene goedheid*, epz. en dat wijders met een Werkwoord eenen goeden zin uitmaakt; als: *de Boer werkt, de Meid schuurt, het Kind speelt*, enz.

Men noemt een Zelfstandig Naamwoord **MANLIJK**, wanneer het gebruik wil, dat men voor het zelve plaats de Lidwoordjens *de* of *Een*. — Men noemt het **VROUWLIJK**, wanneer men voor het zelve plaatsen moet, *De* of *Eene*; en **ONZIJDIG**, wanneer de woordjens *Het* of *Een* voor het zelve moeten geplaatst worden.

De Zelfstandige Naamwoorden maaken in het algemeen hun *meervouwig*, door achter het enkelvoudig woord *En* te zetten; bij voorb.

Enkely.

Meerv.

BOOM.	BOOMEN.
PAARD.	PAARDEN.
BORD.	BORDEN.
DING.	DINGEN.
LEERLING.	LEERLINGEN.
STERVELING.	STERVELINGEN.

Sommigen, echter, maaken hun *meervouwig* met de bijvoeging van *s* achter het *eenvoud*; als: *Vader, Vaders; Broeder, Broeders; en tot deez-*
zen

zen behooren alle de verklein-naamen; als: *Mannetjen, Mannetjens; Bändjen, Bandjens*, enz.

Dewijl de Zelfftandige Naamwoorden van drie geslachten zijn, zo zijn er ook drie *naambuigingen*; en daar ieder geslacht twee getallen heeft, als het *Enkel-* en *Meervouwig*, zoo heeft ieder dier naambuigingen ook twee getallen.

Eenige voorbeelden van verbuiging der Zelfftandige Naamwoorden, zal het best ter opheldering strekken van de beschrijvingen, in deeze en de voorgere lessen vervat.

V I I. L E S.

Voorbeelden van de verbuiging der Zelfstandige Naamwoorden.

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord **BROEDER**, tot een voorbeeld voor de *manlijke* woorden.

Enkelvouwig.

Meervouwig.

W. *de Broeder*
 E. *des Broeders, of van den Broeder*
 O. *aan den Broeder, of den Broeder*
 L. *den Broeder*
 T. *6 Broeder*
 D. *van den Broeder*

W. *de Broeders*
 E. *der Broederen, of van de Broeders*
 O. *aan de Broeders, of den Broederen*
 L. *de Broeders*
 T. *6 Broeders*
 D. *van de Broeders*

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
ZUSTER, tot een voorbeeld voor de
vrouwlijke woorden.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

W. *de Zuster*

W. *de Zusters*

E. *van de, of der Zus-
 ter*

E. *van de Zusters, of
 der Zustersen*

O. *aan de Zuster*

O. *aan de, of der Zus-
 teren.*

L. *de Zuster*

L. *de Zusters*

T. *6 Zuster*

T. *6 Zusters*

D. *van de Zuster*

D. *van de Zusters*

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
DEKSEL, tot een voorbeeld voor de
onzijdige woorden.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

W. *het deksel*

W. *de deksels*

E. *van het deksel, of
 des deksels*

E. *van de deksels, of
 der dekselen*

O. *aan het deksel*

O. *aan de, of den dek-
 selen*

L. *het deksel*

L. *de deksels*

T. *6 deksel*

T. *6 deksels*

D. *van het deksel*

D. *van de deksels*

Ver-

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord **MAN**,
met het Lidwoord **EEN**, tot een voorbeeld
voor de *manlijke* woorden.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
W. <i>een Man</i>	W. *
E. <i>van eenen Man,</i> <i>of eens Mans</i>	E. <i>van</i>
O. <i>aan eenen, of eenen</i> <i>Man</i>	O. <i>aan</i> } <i>Mannen</i>
L. <i>eenen Man</i>	L. *
T. * <i>Man</i>	T. *
D. <i>van eenen Man</i>	D. <i>van</i> }

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
VROUW, met het Lidwoord **EENE**,
tot een voorbeeld voor de *vrouw-*
lijke woorden.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
W. <i>eene Vrouw</i>	W. *
E. <i>van eene Vrouw,</i> <i>of eener Vrouwe</i>	E. <i>van</i>
O. <i>aan eene, of eener</i> <i>Vrouwe</i>	O. <i>aan</i> } <i>Vrouwen</i>
L. <i>eene Vrouw</i>	L. *
T. * <i>Vrouw</i>	T. *
D. <i>van eene Vrouw</i>	D. <i>van</i> }

Ver,

Verbuiging van het Zelfstandig Naamwoord
KIND, met het Lidwoord BEN, tot een
voorbeeld voor de *onzijdige* woorden.

Eekelvouwig.	Meervouwig.
W. een Kind	W. *
E. van een Kind, of eens Kinds	E. van } } Kinderen
O. aan een Kind, of eens Kinds	O. aan }
L. een Kind	L. *
T. * Kind	T. *
D. van een Kind	D. van }

Uit deeze voorbeelden ziet men, dat de *Eigenaar* en *Ontvanger* op twee wijzen verhoogt worden: de reden daar van is, dat wij in onze taal twee wijzen van spreken hebben, als eene *gemeenzaame* en eene *deftige* of *verhevene* wijze; — het dagelijks gebruik leert ons, als van zelve, de *gemeenzaame*; en het leezen van goed opgestelde boeken leert ons den *deftigen* stijl — Zie hier nu nog een lijstjen van *Zelfstandige Naamwoorden*, tot verdere oefening, welke met de letters M. V. en O. getekend zijn, om daar door het geslacht van ieder woord aan te duiden: die men naar de bovenstaande voorbeelden kan uitwerken.

*Lijst van Zelfstandige Naamwoorden,
tot verdere oefening.*

1. Vader M.	4. Moeder V.
2. Berg M.	5. Dochter V.
3. Spiegel M.	6. Kunst V.
	7. Va-

7. Vaderland O.	22. Wijsheid V.
8. Woord O.	23. Hamer M.
9. Boek O.	24. Kous V.
10. Nacht M.	25. Werk O.
11. Tafel V.	26. Hemel M.
12. Raard O.	27. Gragt V.
13. Appel M.	28. Oog O.
14. Deugd V.	29. Waaijer M.
15. Huis O.	30. Pastij V.
16. Dief M.	31. Eisch M.
17. Kleed O.	32. Mes O.
18. Neus M.	33. Snuiter M.
19. Bruidegom M.	34. Tang V.
20. Koets V.	35. Getuige M.
21. Uur O.	36. Genade V.

V I I I. L E S.

Van de Bijvoeglijke Naamwoorden in 't algemeen, en derzelyer verbuiging.

BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN zijn de zodanigen, die de hoedanigheid van eenen *persoon*, of van eene *zaak* te kennen geeven; b. v. een kind kan veele goede hoedanigheden bezitten; want een kind *is*, of ten minsten het *kan* zijn, *groot*, *goed*, *gehoorzaam*, *vlijtig*, *naarstig*: of ook wel *klein*, *kwaad*, *ongehoorzaam*, *lui*, enz. Nu, door het bijvoegen van deeze of dergelijke woorden, beduidt men dan de hoedanigheid van dat kind, en daarom noemt men u deeze woorden *Bijvoeglijke Naamwoorden*. Dus is het met een kind, en zoo ook met alle dingen gelegen: alles heeft zijne bijzondere hoedanigheden; b. v. een *eerlijk* man; de *braave* vrouw; het *moedig* paard;
groot

grootte goedheid; zuivere liefde; vrolijk gejuich; gehoorzaame kinderen, enz.

De *Bijvoeglijke Naamwoorden* zijn aan de Zelfstandige Naamwoorden onderworpen in *geslacht*, *getal* en *naamval*, en dit maakt hunne verbuiging: — ook veranderen zij door vergrooting of verkleining, het geen men trappen van vergelijking noemt.

De volgenden zijn eenige voorbeelden van derzelver verbuiging.

Verbuijing van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfstandig Naamwoord **MANLIJK** is.

Enkelvouwlg.

W.	een eerlijk	en	de eerlijke Man
E.	{ van eenen eerlij-		
	ken,	en	van den eerlijken Man
O.	{ of eens eerlijken	en	des eerlijken Mans
	{ aan eenen eerlij-		
	ken	en	aan den eerlijken Man
	{ of eenen eerlijkenen		den eerlijken Man
L.	eenen eerlijken	en	van den eerlijken Man
T.	*	en	8 eerlijke Man
D.	van eenen eerlijken	en	van den eerlijken Man

Verbuijing van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfstandig Naamwoord **VROUWLIJK** is.

Enkelvouwlg.

W.	eene eerlijke	en	de eerlijke Vrouw
E.	{ van eene eerlijke	en	van de eerlijke Vrouw
	{ of eener eerlijke	en	der eerlijke Vrouwe
O.	{ aan eene eerlijke	en	aan de eerlijke Vrouw
	{ of eener eerlijke	en	der eerlijke Vrouwe
L.	eene eerlijke	en	de eerlijke Vrouw
T.	*	en	8 eerlijke Vrouw
D.	van eene eerlijke	en	van de eerlijke Vrouw

Ver

Verbuiging van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het *Zelfftandig Naamwoord ONZIJDIG* is.

Enkelvoudig.

W. een eerlijk	en	het eerlijke Kind
E. van een eerlijk	en	van het eerlijke Kind
O. aan een eerlijk	en	aan het eerlijke Kind
L. een eerlijk	en	het eerlijke Kind
T. *	en	6 eerlijk Kind
D. van een eerlijk	en	van het eerlijke Kind

Verbuiging van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het *Zelfftandig Naamwoord MEER-VOUWIG* is in alle geflachten.

W. * eerlijke	en	de eerlijke	} Mannen, Vrouwen of Kinderen
E. van eerlijke	en	{ van de eerlijke	
		{ of der eerlijke	
O. aan eerlijke	en	{ aan de eerlijke	
		{ of der eerlijke	
L. * eerlijke	en	de eerlijke	
T. *	en	6 eerlijke	
D. van eerlijke	en	van de eerlijke	

I X. L E S.

Aanmerkingen op de Verbuiging, en over de Trappen van Vergelijking.

Uit deeze voorbeelden ziet men, dat het *Vrouwlijk enkelyouwig* en het *meervouwig* in alle geflachten, (wat de *Bijvoeglijke Naamwoorden* aangaat) even eens is; en dat men dus maar alleen naauwkeurig moet opletten, als het *Zelfftandig Naamwoord manlijk enkelvoudig* is.

Wat

Wat het onzijdig enkelvoudige betreft, als men hier in den gewoonen spreektrant volgt, dan kan men het minste dwaalen: doch als men in eenen verhevenen stijl spreekt of schrijft, maakt dit een weinig onderscheid.

De **BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN** *veranderen door vergrooting of verkleining; het geen men trappen van vergelijking noemt.* (Zie VIII. Les. bl. 14.) Deeze trappen van vergelijking zijn vier in getal: als 1. de *stellende* trap, dat is die, welke alleen uitdrukt hoedanig een persoon of zaak is; b. v. *rijk, arm, hard, zacht*, enz. 2. De *vergelijkende* trap, dat is die, welke eene zaak met eene andere zaak vergelijkt, en dus grooter of kleiner maakt; b. v. *rijker, armer, harder, zachter*, enz. 3. De *overtreffende* trap, dat is die, welke de beide voorgaanden in hoedanigheid overtreft; b. v. *rijkst, armst, hardst, zachtst*, enz. 4. De *allesovertreffende* trap, dat is die, welke nog de laatstvoorgaande te boven gaat; wordende gemaakt door het woordjen *aller* bij de *overtreffende* trap te voegen; b. v. *allerrijkst, allerarmst*, of in het *vrouwlijke, allerrijkste, allerarmste, allerhardste, allerzachtste*, enz.

Tet vorming van deeze trappen van vergelijking strekt het volgende tot eenen genoegzaam vasten regel: dat men bij de *stellende* trap de uitgangen *ER, ST* of *STE* voege; b. v. bij *groot ER* gevoegd zijnde, verkrijgt men *grooter*: dat is de *vergelijkende* trap: — en *ST, STE* daar bijgevoegd zijnde, dan verkrijgt men *grootst* of *grootste*; hetwelk de *overtreffende* trap maakt. Zoo ook *jong* en *jonger*, of *jongste*, enz.

Dit gaat zeker in de meeste *Bijvoeglijke Naamwoorden*; doch niet in allen: want sommigen

nee

neemen 'er een'; wederom anderen veranderen een' letter, en eenigen wijken geheel van deezē regel af: — doch het doorgaand gebruik; eene herhaalde oefening, benevens een goed gehoor zullen hier tot voldoende regelen verstreken, naar dewelken men zich zal kunnen richten, om het minst te dwaalen.

Het volgende is een lijst van Bijvoeglijke Naamwoorden zoo wel, om bij de Zelfstandige Naamwoorden te voegen, als om de trappen van Vergelijking te maaken:

1. Oud.	18. Zwaar.
2. Jong.	19. Dapper.
3. Sterk.	20. Los.
4. Fraai.	21. Malsch.
5. Schoon.	22. Verschi.
6. Zwart.	23. Bataafsch.
7. Geleerd.	24. Braaf.
8. Vroom.	25. Wijs.
9. Dom.	26. Grijs.
10. Glad.	27. Goed.
11. Laf.	28. Kwaad.
12. Dik.	29. Veel.
13. Zwak.	30. Weinig.
14. Slap.	NB. Deze twee laat-
15. Vet.	sten zijn eigenlijk
16. Stil.	bijwoorden.
17. Smal.	

Deze woorden schrijft men op eene lei of papier op deezē wijze:

Stell. Trap. Vergel. Trap. Overt. Trap.

Oud.	Ouder.	Oudst. of Oudste.
Lief.	Liever.	Liefst. of Liefste.

En zoo met alle anderen.

B

X. LES.

X. L E S.

Over de *Vóórnaamwoorden* en *dezelver verdeeling*.

Een *Vóórnaamwoord* is een woord, dat *vóór* of in de plaats van een *Zelfstandig Naamwoord* gesteld wordt.

Hier van zijn zes soorten 1. *Persoonlijke*; 2. *Wederkeerige*; 3. *Bezittelijke*; 4. *Vraagende*; 5. *Aanwijzende*; 6. *Betrekkelijke*.

PERSOONLIJKE *Vóórnaamwoorden* zijn woorden, die in plaats van de personen gesteld worden, om daar door de lastige herhaaling van den naam te vermijden; en dat zijn de woorden *Ik*, *Gij*, *Hij*, of *Zij*, *Wij*, *Gijl.*, en *Zij*: als ook de woorden *Mij*, *U*, *Hem*, *Het*, *Ons*, *UL.*, *Hun*, *Hen*, en *Haar*.

WEDERKEERIGE *Vóórnaamwoorden* zijn dezelfde als de *persoonlijke*, met bijvoeging van de woorden *zelf*, *zelfs*, of *zelven*, b. v. *ik zelf*, *gij zelf*, *zij zelve*, *zich zelve*, *wij* of *ons zelve*.

BEZITTELIJKE *Vóórnaamwoorden*, zijn woorden, die ons de personen aanduiden, welke iets bezitten, b. v. *MIJN Vader*, *UWE Moeder*, *ZIJN* of *HAAR Zoon*, *ZIJNE* of *HAARE Dochter*, *ONS Kind*, *HUNNE Boeken*, *HAARE Pennen*, enz.

VRAAGENDE *Vóórnaamwoorden* geeven eene vraag te kennen; als *wie*, *wat*, *welke*, *weelken*, *een*, enz.

AANWIJZENDE *Vóórnaamwoorden* beantwoorden de **VRAAGENDE *Vóórnaamwoorden***,

en dus zijn dat de woorden *deze, die en dit, zulke, zodanig een,* enz.

BETREKLIJKE *Vóórnaamwoorden*, zoo genoemd, om dat zij betrekking hebben op den persoon, of de zaak, waar van men spreekt; als: *die, wie, dat, welke of dewelke,* enz.

De volgende voorbeelden zullen dit genoegzaam ophelderen.

De vrouw, DIE ziek is; de man, WIENS aart goed is; het kind, DAT braaf leert; de jongen, DIE, of WELKE mij kwaad doet.

XI. L E S.

Over de verbuiging der *Vóórnaamwoorden*.

De *Vóórnaamwoorden* moet men als veranderlijke woorden aanmerken; want zij veranderen even als het *Lidwoord EEN*; om reden, dat zij aan het *Zelfstandig Naamwoord* onderworpen zijn, en zulks in *geslacht, getal en naamval*. Dat is te zeggen; dat de *Vóórnaamwoorden*, en bijna alle woorden, welke men bij het *Zelfstandig Naamwoord* plaatst, altijd in het zelfde *geslacht*, in het zelfde *getal*, en in den zelfden *naamval*, moeten zijn als het *Zelfstandig Naamwoord*.

Eenige uitgewerkte voorbeelden van de verbuiging der *Vóórnaamwoorden*, zullen derzelver verandering klaar genoeg doen blijken.

Verbuiging van de V66rnaamwoorden
MIJN en UW.

Manlijk Enkelvoudig.

W. <i>mijn Vader</i>	W. <i>uw Broeder</i>
E. { <i>van mijnen Vader</i> <i>of mijns Vaders</i>	E. { <i>van uwen Broeder</i> <i>of uws Broeders</i>
O. { <i>aan mijnen Va-</i> <i>der.</i>	O. { <i>aan uwen Broe-</i> <i>der</i>
L. <i>mijnen Vader</i>	L. <i>uwen Broeder</i>
T. <i>mijn Vader</i>	T. * <i>Broeder</i>
D. <i>van mijnen Vader</i>	D. <i>van uwen Broeder</i>

Vrouwlijk Enkelvoudig.

W. <i>mijne Moeder</i>	W. <i>uwe Moeder</i>
E. { <i>van mijne,</i> <i>of mijner Moeder</i>	E. { <i>van uwe, of</i> <i>uwer Moeder</i>
O. { <i>aan mijne,</i> <i>of mijner Moeder</i>	O. { <i>aan uwe, of</i> <i>uwer Moeder</i>
L. <i>mijne Moeder</i>	L. <i>uwe Moeder</i>
T. <i>mijne Moeder</i>	T. * <i>Moeder</i>
D. <i>van mijne Moeder</i>	D. <i>van uwe Moeder</i>

Meervoudig voor beide Geslachten.

W. <i>mijne</i>	en	<i>uwe</i>	} <i>Vaders, Broeders,</i> <i>Moeders, Zus-</i> <i>ters, Boeken,</i> <i>Pennen, of</i> <i>welke Zelfst.</i> <i>N. W. men ook</i> <i>noodig heeft.</i>
E. { <i>van mijne</i> <i>of mijner</i>	en	{ <i>van uwe</i> <i>of uwer</i>	
O. { <i>aan mijne</i> <i>of mijner</i>	en	{ <i>aan uwe</i> <i>of uwer</i>	
L. <i>mijne</i>	en	<i>uwe</i>	
T. <i>mijne</i>	en	*	
D. <i>van mijne</i>	en	<i>van uwe</i>	

Ver-

Verbuiging van de *Vóórnaamwoorden*
ONS en HUN.

Manlijk Enkelvoudig.

W. <i>onze</i>	en	<i>hun Dienaar</i>
E. { <i>van onzen</i> <i>of onzes</i>	en	{ <i>van hunnen Die- naar</i> <i>of huns Dienaars</i>
O. { <i>aan onzen</i> <i>of onzen</i>	en	{ <i>aan hunnen Die- naar</i> <i>of hunnen Dienaar</i>
L. <i>onzen</i>	en	<i>hunnen Dienaar</i>
T. <i>onze</i>	en	.
D. <i>van onzen</i>	en	<i>van hunnen Dienaar</i>

Vrouwlijk Enkelvoudig.

W. <i>onze</i>	en	<i>hunne Dienaeres</i>
E. { <i>van onze</i> <i>of onzer</i>	en	{ <i>van hunne Die- naares</i> <i>of hunner Die- naaresse</i>
O. { <i>aan onze</i> <i>of onzer</i>	en	{ <i>aan hunne Die- naares</i> <i>of hunner Die- naaresse</i>
L. <i>onze</i>	en	<i>hunne Dienaeres</i>
T. <i>onze</i>	en	.
D. <i>van onze</i>	en	<i>van hunne Die- naares</i>

XII. L E S.

*Aanmerkingen op de verbuiging der
Vóórnaamwoorden.*

Het *Meervouwige* is, wat de *Vóórnaamwoorden* aangaat, in alle de geslachten volmaakt eens als het *Vrouwlijk Enkelvoudige*. En de *Zelfstandige Naamwoorden* veranderen even als bij de verbuiging met het *Lidwoord* DE geleerd is.

Uit de zoo even opgegevene voorbeelden zal men gemakkelijk begrijpen, hoe de *Vóórnaamwoorden* ZIJN en HAAR verboogen worden, en het voorgaande lijstjen van *Zelfstandige Naamwoorden* is hier ook van groot nut, ter oefening, in de verbuiging der *Vóórnaamwoorden*.

Voor het overige heeft men optemerkken, dat men in de verbuiging der *Vóórnaamwoorden* vooral moet letten op het *Manlijk enkelvoudige*, om dat daar in de meeste verandering plaats heeft.

En wat het *Onzijdig Enkelvoudig* betreft, een goed taalkundig gehoor zal de beste aanleiding kunnen geven, om in alle gevallen eene goede verbuiging te maaken.

Meerder voorbeelden van verbuiging der overige *Vóórnaamwoorden* zouden hier bij gevoegd kunnen worden: doch het bestek van dit schoolboekjen is daar toe te klein: — ook kan men die verbuigingen nazien in de *Spraakunst* van L. VAN BOLHUIS van bladz. 35 tot 52.

Nog

Nog een paar voorbeelden, echter, zullen niet ondienstig zijn; naamelijk van de Vóórnaamwoorden *WIE* en *DIE*; en, hoewel die woorden zoo wel *betrekkelijke* als *vraagende en aanwijzende Vóórnaamwoorden* kunnen zijn, zoo is echter de verbuiging even eens.

Verbuiging van het Vóórnaamwoord *WIE*.

Manlijk.

- W. *Wie* roept mij?
 E. *Wiens* boek is dat?
 O. *Wien* of *aan wien* schrijft gij?
 L. *Wien* zoekt gij?
 T. *
 D. *Van wien* zult gij dit koopen.

Uit dit voorbeeld ziet men duidelijk, dat dit een *vraagend voornaamwoord* is; hetzelfde wordt dus het best met een *aanwijzend Vóórnaamwoord* beantwoord.

Verbuiging van het Vóórnaamwoord *DIE*.

- W. *Die* man, die of welke daar gaat.
 E. Het boek *diens* mans of *van dien* man.
 O. *Dien* of *aan dien* ouden vriend.
 L. *Dien* armen jongen.
 T. *
 D. *Van dien* jongen koopman.

XIII. L E S.

Over de Werkwoorden in het algemeen.

Een WERKWOORD is een veranderlijk woord, dat een *bedrijf* of *werking* te kennen geeft. — Elk leevend schepsel is altijd in werking. Men kan, ten minsten, aan hetzelfde altijd, in welke betrekking men zich hetzelfde voorstelle, eenigerhande werkzaamheid toeschrijven. Men bepaale zich tot den mensch: hij is nooit een oogenblik stil; hij doet altijd iets, het zij met het ligchaam, het zij met den geest; en de woorden, welke dan die werking uitdrukken, kunnen met recht WERKWOORDEN genoemd worden: zoo zijn b. v. *dansen*, *lezen*, *schrijven*, *adem haalen* enz. WERKWOORDEN.

Deeze *Werkwoorden* worden in vijf soorten verdeeld, als *bedrijvende*, *lijdende*, *onzijdige*, *wederkeerige* en *onpersoonlijke werkwoorden*.

BEDRIJVENDE *werkwoorden* betekenen het *bedrijf* of de *werking* van een persoon of zaak b. v. *beminnen*, *haaten*, *straffen*, *draagen* enz.

LIJDENDE *werkwoorden* duiden het lijden aan van dien, welke het voorwerp van bewerking is, b. v. *bemind*, *gestraft*, *gedraagen worden*.

ONZIJDIGE *werkwoorden* zijn dezulken, waar bij men het woord WORDEN *niet* kan plaatsen; als *gaan*, *slaapen*, *zuchten*, enz. want men kan niet zeggen *gegaan worden*, *geslaapen worden* enz.

WEDERKEERIGE *werkwoorden* zijn dezulken, die op denzelfden persoon, die werkt, weder

derkeeren b. v. *zich vleien*, *zich bedriegen*, *zich waschen*, *zich bezeeren*, enz.

ONPERSOONLIJKE *werkwoorden* zijn die, welke alleen in den derden persoon vervoegd worden. b. v. *Smarten*, *Berouwen*, *Spijten*, *Sneeuwen*, *Vriezen*, *Hagelen*, *Donderen*, enz.

Deeze *werkwoorden* nu, zijn aan zeer veele veranderingen onderworpen; en deeze verandering noemt men *vervoeging* of *tijdvoeging*.

Bij de *Vervoeging* der *Werkwoorden* moet men drie zaaken in acht neemen, 1 *Wijzen*, 2 *Tijden*, 3 *Petsoonen*.

XIV. L E S.

Vervolg van de Werkwoorden.

Over de WIJZEN.

De Nederduitsche taal heeft vier *wijzen*, op welken eene zaak voorgesteld, of van dezelve gesproken kan worden; te weeten: 1 de ONBEPAAALDE wijs. 2. de AANTOONENDE wijs. 3. de GEBIEDENDE wijs. 4. de AANVOEGENDE wijs.

De *Onbepaalde* wijs is die, welke het werkwoord voorstelt, in eenen algemeenen zin, zonder bepaaing van tijd of persoon, als: *Leeren*, *Speelen*, *Spreeken*, enz.

De *Aantoonende* wijs, toont de daad, door het werkwoord uitgedrukt, rechtstreeks aan,

sonder aftehangen van eenige voorafgaande woorden; als: *ik leer, ik heb geleerd, ik zal leeren, de kinderen zijn gehoorzaam.*

De *Gebiedende wijs* wordt gebruikt, wanneer men iemand iets gebiedt, of verzoekt, of tot iets opwekt en vermaant. b. v. kinderen *leert* uwe lesfen; *zijt* gehoorzaam aan uwen *Meester*; enz.

De *Aanvoegende wijs* is die, welke de daad, door het werkwoord uitgedrukt, niet rechtstreeks aantoot, en afhangt van eenige voorafgaande woorden, als: *Ik wenschte*, dat gij uwe lesfen *leerdet*: *Ik spreek, op dat* ik gehoord *werde.*

XV. L E S.

Over de TIJDEN.

Door middel der tijden, in de werkwoorden, drukt men uit den tijd wanneer eene zaak is gebeurd: nu kan eene zaak gebeuren in eenen tijd, die reeds voorbij is, of die werkelijk nog is, of die toekomend is; derhalven zijn er, eigenlijk gesproken, maar drie tijden; te weeten: de *tegenwoordige*, de *voorledene*, en de *toekomende*; om zich echter met meer naauwkeurigheid te kunnen uitdrukken, heeft men in de vervoeging der werkwoorden de volgende tijden aangenomen, als:

1. De tegenwoordige tijd.
2. De onvolmaakt voorledene tijd.
3. De volmaakt voorledene tijd.
4. Meer dan volmaakt voorledene tijd.
5. De toekomende tijd.

De

De *tegenwoordige* tijd, stelt eene zaak voor, welke geschiedt in het zelfde oogenblik, waarin men spreekt — als: *ik leer mijne les*, dat is te zeggen; ik leer nu, op het oogenblik, waar in ik spreek; mijne les.

De *onvolmaakt voorledene* tijd, stelt eene zaak voor, die voorbij is, op den tijd, waar in men spreekt, maar die nog niet geheel voorbij is, als: *ik leerde* deeze week zeer naarstig. Wij *speelden* deezen zomer dikwijls te famen.

De *volmaakt voorledene* tijd, stelt eene zaak voor, die geschied is, in een' tijd, die geheel voorbij is, als: wij *hebben* gisteren eene wandeling *gedaan*.

De *meer dan volmaakt voorledene* tijd, betekent, dat eene zaak geëindigd was, niet alleen, op den tijd, waar in men spreekt, maar ook op den tijd, waar van men spreekt; als: Ik *had* mijne les reeds *geleerd* toen zij in huis kwamen.

De *toekomende* tijd, geeft eene zaak te kennen, die geschieden zal in eenen tijd, die nog niet is, als: Ik *zal* morgen eene wandeling *doen*.

XVI. L E S.

Over de Persoonen, en de vervoeging der werkwoorden.

Alvoorens tot de vervoeging over te gaan, dient men te weten, dat men in de tijden der werkwoorden *drie* Persoonen heeft, als de *eerste*, de *tweede*, en de *derde*.

De eerste Persoon is die, welke spreekt, als: *ik leer*, *wij leeren*. De tweede is die, tot wien men spreekt, als: *gij leert*, *gij leert*. De
 der-

derde iadie, van wien men spreekt, als: *hij* of *zij* *leert*, (enkelv.) *zij leeren*, (meerv.). Wanneer men in het onbepaalde spreekt en geenen bijzonderen perfoon bedoelt, gebruikt men voor de perfoonen de woordjens *men* en *het*. b. v. *men leert*, *het kind leert*.

Om een beknopt denkbeeld van de vervoeging der werkwoorden te bekomen, zie men de vier volgende uitgewerkte, en van elkander verschillende, voorbeelden, waar uit tevens het gebruik der hulpwoorden *hebben* en *zullen* gemakkelijk zal begreepen worden; gelijk ook het bijzonder gebruik van de letters T, D, DT, DD en TT, bij het sluiten van een woord duidelijk zal blijken: doch waar over nader wordt gesproken in de 30, 31 en 32 Les.

Vervoeging of Tijdvoeging van het Werkwoord
VERTELLEN.

Aantoonende wijze.

Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

ik <i>vertel</i>	dat ik <i>vertelle</i>
gij <i>vertelt</i>	dat gij <i>vertellet</i>
hij, men, of zij <i>vertelt</i>	dat hij, men, of zij <i>vertelle</i>
wij <i>vertellen</i>	dat wij <i>vertellen</i>
gijl. <i>vertelt</i>	dat gijl. <i>vertellet</i>
zij <i>vertellen</i>	dat zij <i>vertellen</i>

Onvolmaakt voorledene tijd.

ik <i>vertelde</i>	dat ik <i>vertelde</i>
gij <i>verteldet</i>	dat gij <i>verteldet</i>
hij, men, of zij <i>vertelde</i>	dat hij, men, of zij <i>vertelde</i>
wij <i>vertelden</i>	dat wij <i>vertelden</i>
gijl. <i>verteldet</i>	dat gijl. <i>verteldet</i>
zij <i>vertelde</i>	dat zij <i>vertelden</i>

Vol.

Volmaakt voorledene tijd.

ik heb	} verteld.	dat ik hebbe	} verteld.
gij hebt		dat gij hebt	
hij, men, of zij heeft		dat hij, men, of zij heeft	
wij hebben		dat wij hebben	
gijl. hebt		dat gijl. hebt	
zij hebben		dat zij hebben	

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

ik had	} verteld.	dat ik hadde	} verteld.
gij hadt		dat gij hadt	
hij, men, of zij had		dat hij, men, of zij had	
wij hadden		dat wij hadden	
gijl. hadt		dat gijl. hadt	
zij hadden		dat zij hadden	

Toekomende tijd.

ik zal	} vertellen.	dat ik zoude	} vertellen.
gij zult		dat gij zoudet	
hij, men, of zij zal		dat hij, men, of zij zoude	
wij zullen		dat wij zouden	
gijl. zult		dat gijl. zoudet	
zij zullen		dat zij zouden	

Gebiedende wijze.

vertel
 hij vertelle
 vertelt gijl.
 dat zij vertellen

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd. vertellen
 Voorledene tijd. verteld
 hebben
 Toek. tijd. zullen ver-
 tellen.

Deel-

Deelwoorden.

Tegenw. tijd.	<i>vertellende.</i>
Voorl. tijd.	<i>verteld hebbende.</i>
Toek. tijd.	<i>zullende vertellen.</i>

Men merke hier bij aan: dat in den *toekomenden tijd* van de *bijvoegende wijze* gij *zoudet*, enz. de lange uitspraak dikwils verkort wordt: ik *zou*, gij *zoudt*, hij *zou*, wij *zouden*, gijl *zoudt*, zij *zouden*. Ook laat men het woordjen **DAT** daar af; wanneer 'er voltrekt de woordjens **DOCH** of **MAAR** op volgen b. v. *ik zou het wel vertellen*, **DOCH**, of **MAAR**, *ik weet het niet meer*. *Wij zouden het u wel vertellen*, **DOCH**, of **MAAR**, *wij vreezen, dat gij niet zult zwijgen*.

En ten aanzien van de *Gebiedende wijze* moet men opmerken, dat men ook wel zegt: *laat mij, laat hem, laat ons, laat hen*, of *haar vertellen*. Of in 't meervouwig *laetet mij, hem, ons, hen*, of *haar vertellen*: — maar dan is het de *Gebiedende wijze* van het *Werkw. LAATEN*, en niet van het *Werkw. VERTELLEN*. En, *laat ons*, of *laaten wij vertellen*, of *dansen* (in het Fransch *contons* of *dansons*) is eigenlijk geene *Gebiedende*: maar veel eer eene *Aanmoedigende wijze*.

Gebiedende wijze.

straf
 hij *straffe*
straf gijl.
 dat zij *straffen*

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd *straffen*
 Verl. tijd *gestraft hebben*
 Toek. tijd *zullen straffen.*

Deelwoorden.

Tegenw. tijd *straffende*
 Voorl. tijd *gestraft hebbende*
 Toek. tijd *zullende straffen.*

XVIII. L E S.

*Vervoeging of Tijdvoeging van het
 werkwoord ANDWOORDEN.*

Aantoonende wijze.

Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

ik <i>andwoord</i>	dat ik <i>andwoorde</i>
gij <i>andwoordt</i>	dat gij <i>andwoordet</i>
hij, men, of zij <i>and- woordt</i>	dat hij, men, of zij <i>and- woorde</i>
wij <i>andwoorden</i>	dat wij <i>andwoorden</i>
gijl. <i>andwoordt</i>	dat gijl. <i>andwoordet</i>
zij <i>andwoorden</i>	dat zij <i>andwoorden.</i>

Onvolmaakt voorledene tijd.

ik <i>andwoordde</i>	dat ik <i>andwoordde</i>
gij <i>andwoorddet</i>	dat gij <i>andwoorddet</i>
hij, men, of zij <i>ant- woordde</i>	dat hij, men, of zij <i>ant- woordde</i>
wij <i>andwoordden</i>	dat wij <i>andwoordden</i>
gijl. <i>andwoorddet</i>	dat gijl. <i>andwoorddet</i>
zij <i>andwoordden</i>	dat zij <i>andwoordden.</i>

Vol-

Volmaakt Voorledene tijd.

ik heb geantwoord dat ik hebbe geantwoord.

Meer dan Volm. Voorl. tijd.

ik had geantwoord, enz. dat ik hadde geantwoord.

Toekomende tijd.

ik zal antwoorden, enz. ik zoude antwoorden.

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

antwoord
hij antwoorde
antwoordt gijl.
dat zij antwoorden

Tegenw. tijd antwoor-
den
Voorl. tijd geantwoord
hebben
Toek. tijd zullen ant-
woorden.

Deelwoorden.

Tegenw. tijd antwoordende
Verl. tijd geantwoord hebbende
Toek. tijd zullende antwoorden.

XIX. L E S.

Vervoeving of Tijdvoeving van het Werk-
woord HAATEN.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

ik <i>haat</i>	dat ik <i>haate</i>
gij <i>haat</i>	dat gij <i>haatet</i>
hij, men, of zij <i>haat</i>	dat hij <i>haate</i>
wij <i>haaten</i>	dat wij <i>haaten</i>
gijl. <i>haat</i>	dat gijl. <i>haatet</i>
zij <i>haaten</i>	dat zij <i>haaten</i> .

Onvolmaakt Voorledene tijd.

ik <i>haatte</i>	dat ik <i>haatte</i>
gij <i>haattet</i>	dat gij <i>haattet</i>
hij, men, of zij <i>haatte</i>	dat hij <i>haatte</i>
wij <i>haatten</i>	dat wij <i>haatten</i>
gijl. <i>haattet</i>	dat gijl. <i>haattet</i>
zij <i>haatten</i>	dat zij <i>haatten</i> .

Volmaakt Voorledene tijd.

ik heb <i>gehaat</i>	dat ik hebbe <i>gehaat</i> .
----------------------	------------------------------

Meer dan Volmaakt Voorledene tijd.

ik had <i>gehaat</i>	dat ik hadde <i>gehaat</i> .
----------------------	------------------------------

Toekomende tijd.

ik zal <i>haaten</i>	dat ik zoude <i>haaten</i> .
----------------------	------------------------------

Go-

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

<i>haat</i>	Tegenw. tijd, <i>haaten</i>
<i>hij haate</i>	Voorl. tijd <i>gehaat hebben</i>
<i>baar gijl.</i>	Toek. tijd <i>zullen haate</i>
<i>dat zij haaten</i>	<i>ten.</i>

Deelwoorden.

Tegenw. tijd *haatende*
 Voorl. tijd *gehaat hebbende*
 Toek. tijd *zullende haaten.*

X X. L E S.

Vervoeving van een LIJDEND Werkwoord.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

<i>ik word bemind</i>	<i>dat ik bemind worde</i>
<i>gij wordt bemind</i>	<i>dat gij bemind wordet</i>
<i>hij wordt bemind</i>	<i>dat hij bemind worde</i>
<i>wij worden bemind</i>	<i>dat wij bemind worden</i>
<i>gijl. wordt bemind</i>	<i>dat gijl. bemind wordet</i>
<i>zij worden bemind</i>	<i>dat zij bemind worden.</i>

Onvolmaakt Voorledene tijd.

<i>ik wierd gestraft</i>	<i>dat ik gestraft wierde</i>
<i>gij wierdt gestraft</i>	<i>dat gij gestraft wierdet</i>
<i>hij wierd gestraft</i>	<i>dat hij gestraft wierde</i>
<i>wij wierden gestraft</i>	<i>dat wij gestraft wierden</i>
<i>gijl. wierdt gestraft</i>	<i>dat gijl. gestraft wierdet</i>
<i>zij wierden gestraft</i>	<i>dat zij gestraft wierden</i>

C 2 Vol-

Volmaakt Voorledene tijd.

ik ben	} <i>gepreezen ge- worden.</i>	dat ik gepreezen gewor- den zij
gij zijt		dat gij gepreezen gewor- den zijt
hij, of zij is		dat hij of zij gepreezen geworden zij
wij zijn		dat wij gepreezen ge- geworden zijn
gijl. zijt		dat gijl. gepreezen ge- worden zijt
zij zijn		dat zij gepreezen gewor- den zijn.

Meer dan Volmaakt Voorledene tijd.

ik was	} <i>verzocht geworden of geweest</i>	dat ik verzocht gewor- den ware
gij waart		dat gij verzocht gewor- den waart
hij was		dat hij, of zij verzocht geworden ware
wij waren		dat wij verzocht gewor- den waren
gijl. waart		dat gijl. verzocht gewor- den waart
zij waren		dat zij verzocht gewor- den waren

Tee-

Toekomende tijd.

ik zal	} bespot worden of bespot zijn	dat ik bespot zoude	} worden of zijn.
gij zult		dat gij bespot zou-	
hij zal		det	
wij zullen		dat hij bespot zoude-	
gijl. zult		dat wij bespot zouden	
zij zullen		dat gijl. bespot zouden.	
		dat zij bespot zouden	

Gebiedende wijze.

word of wees geacht
 hij worde of hij zij
 geacht
 wordt geacht of zijt
 geacht
 dat zij geacht worden.

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd bemind
 worden
 Voorl. tijd. bemind ge
 worden zijn
 Toek. tijd bemind
 zullen worden.

Deelwoorden.

Tegenw. tijd gestraft wordende of zijnde.
 Voorl. tijd. gestraft geworden of geweest
 zijnde.
 Toek. tijd. gestraft zullende werden of
 zijn.

XXI. L E S.

*Van de Onzijdige en Wederkeerige
Werkwoorden.*

De *Onzijdige* Werkwoorden worden eveneens vervoegd als de *Bedrijvende* b. v. *ik gaa*, *ik slaap*, *gij zuchtte*, *wij hebben geslaapen*, *gijl. hadt gedroomd*, *zij zullen zuchten*; behalven eenige Werkwoorden welke in den *Volmaakt Voorledenen* tijd met het *hulpwoord* ZIJN vervoegd worden, b. v. *ik ben ontwaakt*, *gij zijt gekomen*, *hij is gestorven*, enz. en in den *Meer dan Volm. Voorl. tijd*, *ik was gekomen*, *gij waart gegaan*, *hij was ingetreden*, enz. — Het gebruik leert zulks als van zelve.

Vervoeging van het Wederkeerig Werkwoord
ZICH BEZEEREN.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

ik bezeer MIJ	dat ik MIJ bezeere
gij bezeert U	dat gij U bezeeret
hij bezeert ZICH	dat hij ZICH bezeere
wij bezeeren ONS	dat wij ONS bezeeren
gijl. bezeert U	dat gijl. U bezeeret
zij bezeeren ZICH	dat zij ZICH bezeeren.

Onvolmaakt Voorledene tijd.

ik bezeerde MIJ, enz. dat ik MIJ bezeerde

Vol-

Volmaakt Voorledene tijd.

ik heb MIJ *bezeerd*, dat ik MIJ *hebbe be-*
enz. *zeerd*, enz.

Meer dan Volmaakt Voorledene tijd.

ik had MIJ *bezeerd*, dat ik MIJ *hadde be-*
enz. *zeerd*, enz.

Toekomendetijd.

ik zal MIJ *bezeeren*, dat ik MIJ *zoude be-*
enz. *zeeren*, enz.

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

Van het Werkwoord ZICH KLEEDEN.

<i>kleed</i> u	Tegenw. tijd	ZICH
hij, of zij <i>kleede</i>		<i>kleeden</i>
<i>kleedt</i> gijl. u	Voorl. tijd	ZICH <i>ge-</i>
dat zij ZICH <i>kleeden</i>	Toek. tijd	<i>kleed hebben</i>
		<i>len kleeden.</i>

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. *zich bezeerende* of *kleedende*

Voorl. tijd. *zich bezeerd* of *gekleed heb-*
bende

Toek. tijd. *zich zullende bezeeren* of *kleeden.*

X X I L . L E S .

*Over de Onpersoonlijke Werkwoorden
en eenige aanmerkingen op de Werk-
woorden in het algemeen.*

Nu nog een woord over dat soort van *Werkwoorden*, welke men **ONPERSOONLIJKE Werkwoorden** noemt.

Onpersoonlijke Werkwoorden zijn *Werkwoorden*, waarbij geene personen te pas komen, en eene werking aanduiden, die door een mensch niet gedaan kan worden, en daarom *Onpersoonlijk* genoemd, b. v. *regenen, hagelen, sneeuwen*, enz. — Zie hier hunne vervoe-
ging: *Het regent, het hagelde, het heeft ge-
vrooren, het had gesneeuwd, het zal waaien,
dat het regene, dat het waaide of woei, dat
het hebbé gevrooren, dat het hadde gehageld,
het zoude sneeuwen.*

Van denzelfden aart zijn ook de woorden: *spijten, berouwen*, en dergelijken, b. v. *Het spijt mij, het berouwde u, het heeft ons ver-
maakt, het had hen verveeld, het zal hen be-
droeven, dat het mij niet spijte, ach! dat het
u nooit berouwde*, enz.

Veelen der *Werkwoorden* zijn te samen ge-
steld, of 1. uit een Zelfstandig Naamwoord en
Bijwoord, en een *Werkwoord*, of 2. uit een
Voorzetsel en een *Werkwoord*.

Van het eerste soort zijn *dankzeggen, raad-
geeven*, enz.

Van het tweede soort, *aanzeggen, toegee-
ven*, enz. ook *bedekken, geleiden*.

Som-

Sommigen deezer te samengestelde Werkwoorden zijn weder scheid- of onscheidbaar. — Men noemt de zoodanigen *scheidbaar* tusfchen dewelken men het woordjen *te* kan plaatfen — en *onscheidbaar*, wanneer men zulks niet kan doen, b. v.

Scheidbaar, zijn *dankzeggen*, *toegeeven*, om dat men zeggen kan *dank-te-zeggen*, *toe-te-geeven*.

Onscheidbaar, zijn *bedekken*, *geleiden*, om dat men niet zeggen kan *be-te-dekken*, *ge-te-leiden*.

In de vervoeging der *scheidbaare te samengestelde Werkwoorden*, komt het naam- bijwoord of voorzetsfel, als de niet te samengestelde tijden, achter het werkwoord, b. v. *Ik zeg dank, gij geeft toe*; komende in de vervoeging met de voorgaande genoegzaam overeen.

Maar de *onscheidbaare* maaken altijd met het Werkwoord één woord uit, b. v. *Ik bedek, gij geleidt*.

Het gebeurt fomtijds, dat een *samengesteld* Werkwoord zoo wel *scheidbaar* als *onscheidbaar* is: doch als dan zijn het woorden van verschilende betekenis, b. v.

Onscheidbaar.

Scheidbaar.

Voldoen, iemand betaalen, *ik voldoe, ik voldeed*.

Onderhouden, voor het betaalen van iets zorgen, *ik onderhoud, ik onderhield*, enz.

Voldoen, iets dat niet vol is, aanvullen, *ik doe vol, ik deed vol*.

Onderhouden, iets beletten boven te komen, *ik houd onder, ik hield onder*, enz.

En op deze woorden moet men naauwkeurig acht geeven, om zich niet verkeerd uit te drukken.

XXIII. L E S.

Over de Deelwoorden.

DEELWOORDEN, zijn woorden, die de *werking* of het *lijden* van een persoon of zaak te kennen geeven, b. v. *Ik ging*, **WANDELENDE**, *naar mijne buitenplaats*, *zag de beestjens in 't veld* **HUPPELENDE** en **SPRINGENDE** *voor mij heen weiden*, *verder voortgegaan zijnde*, *hoorde ik de vogelijens* **ZINGENDE** en **KWEELENDE** *ter mijner vervrolijkinge*; — *en eindelijk wierd ik door mijne beminde* **BEGROET**, **OMHELSD**, en op *eene aangenaame verversching* **ONTHAALD**.

Uit deze vertelling, kan men de *bedrijvende* en *lijdende* of anders gezegd de *tegenwoordige* en *voorleedene* *deelwoorden*, zeer gemakkelijk onderscheiden.

De *bedrijvende* *Deelwoorden*, zijn *onveranderlijk*; maar zo is het met de *lijdende* niet gelegen; wanneer deze bij *Zelfstandige Naamwoorden* worden gevoegd, zijn zij ook gelijk die, aan verandering of verbuiging onderworpen; en dat zo wel als deze in *geslacht*, *getal* en *naamval*, b. v.: *eene* **BEMIND** *man*, *eene* **BEMINDE** *vrouw*, *een* **GESTRAFT** *kind*, *een* **VERMOEID** *reiziger*, *eene* **GEWENSCHTE** *zaak*, *een* **GEZADELD** *paard*, **VERMOEID** *de mannen*, **GEZADELDE** *paarden*; — *ik heb*
on

onlangs eenden VERMOEIDEN reiziger gekerbergd. —

De Deelwoorden worden dus bijna verboogen als de Bijvoeglijke Naamwoorden. En uit deeze verbuiging kan men ook altijd weeten of men het Deelwoord met een D of T moet fluiten: want, vermits men in het *Vrouwelijke* en ook in het *Meervouwige* achter de D of T eene E moet voegen, zoo regelt dat van zelve de spelling; immers zal men niet zeggen *beminte, bestrafte, vermoette*, enz. dat zoude al te strijdig en wanluidend tevens zijn.

Lijst van Werkwoorden, om, ter verdeere oefening, te vervoegen, waar van hier vóór gesproken is. Dezelve is in drie kolommen verdeeld: de eerste kolom toont de *onbepaalde wijze* der Werkwoorden aan; — de tweede kolom de *onvolmaakt voorledene tijd*; en de derde kolom de *deelwoorden*.

Onbep. wijze. Onv. voorl. tijd. Deelwoorden.

tellen	telde	geteld
braaken	braakte	gebraakt
dooden	doodde	gedood
praaten	praatte	gepraat
belooven	beloofde	beloofd
wenschen	wenschte	gewenscht
wedden	{ weddede	} gewed
	{ of wedde	
zetten	{ zettede	} gezet
	{ of zette	
bouwen	bouwde	gebouwd
zouten	zoutte	gezouten

laa-

laaden	laadde	gelaaden
leiden	leidde	geleid
lijden	leed	geleeden
lijmen	lijmde	gelijmd
fnuiten	fnoot	gefnooten
bieden	boed	gebooden
verliezen	verloor	verlooren
vinden	vond	gevonden
smelten	smolt	gesmolten
geeven	gaf	gegeeven
geneezen	genas	geneezen
flaapen	fliep	geslaapen
draagen	droeg	gedraagen
ontvangen	ontving	ontvangen
loope	liep	geloopen
roepen	riep	geroepen
breeken	brak	gebrooken
werpen	wierp	geworpen
denken	dacht	gedacht
brenge	bragt	gebragt
koopen	kocht	gekocht
zoeken	zocht	gezocht
sterven	stierf	gestorven
aandoen	<i>Ik deed aan</i>	aangedaan
zich aanklee- den	<i>Ik kleedde mij aan</i>	aangekleed
zich inbeelden	<i>Ik beeldde mij in</i>	ingebeeld
regenen	regende	geregend
dooiën	dooide	gedooïd

Als men nu de eerste kolom beschouwt zal het schijnen, dat men zoo veele voorbeelden niet noodig hebbe; — maar beschouwt

schouwt men de tweede en derde kolom, dan zal men bekennen, niet gedacht te hebben, dat 'er zoo veele afwijkingen in de werkwoorden plaats hebben; en dus zien, dat de lijst, ter handleiding en oefening niet te groot is.

XXIV. L E S.

Van de onveranderlijke woorden.

Nu zijn er nog vier soorten van woorden of *taaldeelen*, als het BIJWOORD; VOEGWOORD; het VOORZETSEL en het TUSSENWERPSEL. Deze woorden of *taaldeelen* zijn *onveranderlijk*, dat is, zij kunnen niet verhoogd worden, even gelijk de zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden; — behalven eenige *Bijwoorden*, en wel die, welke veel op de Bijvoeglijke Naamwoorden gelijken; de zoodaanigen worden door de trappen van vergelijking veranderd: bij voorb. *Ik schrijf* GOED; *Gij schrijft* BETER; *hij schrijft het* BEST. — JAN spreekt WIJSLIJKER en DIRK spreekt het WIJSLIJKST. —

Om nu de *bijwoorden* te onderscheiden, heeft men maar op te letten dat, gelijk de *bijvoeglijke* Naamwoorden dienen, om de hoedanigheid der *zelfstandige* Naamwoorden aanteduiden, en uit dien hoofde altijd met elkander gepaard gaan, even zoo de *bijwoorden* ook dienen, om aanteduiden, *hoedanig, wanneer, en waar* iets ver-
richt

richt of bedreeven wordt; en dus, om die zelfde reden, ook altijd van een werkwoord vergezeld zijn.

De *voorzetsels* dienen voornaamelijk, om de betrekking, welke twee dingen of zaaken tot elkander hebben, aan te duiden; bij voorb. *voor* de deur, *achter* de kerk, ik lees *met* vrugt, enz.

De voorzetsels hebben altijd een Naam- of Werkwoord achter zich, hetwelk in den tweeden, derden, vierden, of zesden naamval staat; daarom onderscheidt men de voorzetsels naar den naamval bij denwelken zij komen.

De *Voegwoorden*, dienen voornaamelijk, om de betrekking van de eene rede op de andere aan te duiden; — zij zijn de draaden welke de eene rede aan de andere knoopen; b. v. *en, ook, nog, maar, want, ofschoon, alhoewel, dewijl, naardien, indien.*

Men verdeelt de voegwoorden naar hunne betekenis; als: *samenbindende, verhaalende, voorwaardelijke*, enz.

De *Tuschenwerpsels* dienen alleen om zekere gewaarwordingen, en aandoeningen der ziel uit te drukken; als: *ach! oi holla! God dank, he-las!* enz.

Daar in de eerste Les, onder anderen, gezegd is, dat, om de Nederduitsche Taal goed te spellen en te schrijven men een toereikend denkbeeld van de verbuiging en vervoeging moest hebben: En dit nu, ter aanleiding tot verdere oefening, genoegzaam, gegeven is — kan men, met vrucht, overgaan om de woorden *juist* te leeren spellen: ten dien einde volgt hier eerst eene aanwijzing van het gebruik van iedere letter

in

in het bijzonder; als dan die van het gebruik der buigbaare of veranderlijke, en zulks, zoo door haare overeenkomst *met* en betrekking *tot* elkander, als door de beheersching, die zij *over* elkander hebben. —

Om nu over het gebruik van ieder letter in het bijzonder te handelen, is het eigenaartig, dat A de eerste zij, met dewelke men begint: doch vooraf zij men indachtig, dat in de volgende lessen, over het gebruik der letteren, alleen over de spelling van zoodanige woorden wordt gehandeld, waarvan de *uitspraak* bijna gelijk is: maar die in de *spelling* en *betekenis* verschillen.

XXV. L E S.

Over de Letter A:

Met ééne A spelt men in het meervouwige alle woorden, die in het *enkelvoudige* met ééne A gespeld worden; b. v.

<i>paden</i>	afgeleid van het enkelv.	<i>pad</i>
<i>bladen</i>	_____	<i>blad</i>
<i>vaten</i>	_____	<i>vat</i>

als mede *vader*, *kabel*, *fabel* enz. om de kortheid te betrachten.

Met twee AA spelt men alle woorden, die in het enkelvoudige met twee AA gespeld worden, b. v.

maa-

<i>maaken</i> <i>zaaken</i> <i>daaden</i> <i>braaden</i> <i>praaten</i> <i>laaven</i>	Afgeleid van de enkelvoudige woorden	<i>maak</i> <i>zaak</i> <i>daad</i> <i>braad</i> <i>praat</i> <i>laaf</i>
--	--	--

En sommige woorden spelt men niet alleen naar afleiding uit het enkelvoudige: — maar men let ook op de verschillende betekenis; b. v.

<i>dagen</i> <i>dalen</i> <i>raden</i> <i>namen</i> <i>gaven</i> <i>zagen</i> <i>wagen</i> <i>laken</i> <i>graven</i> <i>smen</i>	Als het in het <i>Enkel-</i> <i>voudige</i> be- teekent, of afgeleid wordt van	<i>dag</i> <i>dal</i> <i>rad, wiel</i> <i>nam</i> <i>gaf</i> <i>zag</i> <i>rijtuig</i> <i>wollenstof</i> <i>graf</i> <i>slotwoord van</i> <i>een gebed.</i>
--	---	---

<i>daagen</i> <i>daalen</i> <i>raaden</i> <i>naamen</i> <i>gaaven</i> <i>zaagen</i> <i>waagen</i> <i>laaken</i> <i>graaven</i> <i>samen</i>	Als het in het <i>Enkel-</i> <i>voudige</i> be- teekent, of afgeleid wordt van	<i>ik daag</i> <i>daal</i> <i>raad</i> <i>naam</i> <i>gaaf, gife</i> <i>zaag</i> <i>waag</i> <i>laak</i> <i>graaf</i> <i>wijnmaaten</i>
--	---	--

Ke-

Eenigen van deeze bovenstaande woorden hebben ook nog eene nadere betekenis, b. v. het woord *waagen* kan ook betekenen, die plaatsen daar gewoogen wordt, zoo als 'er in *Amsteldam* drie zijn: doch men spreekt hief van zelden in het meervouwige.

Graaven, kan betekenen, een kuil, graf of graft maaken; ook kan het menschen van zekeren rang, of vermogen, en gezag aanduiden.

Zaagen, kan betekenen hout *zaagen*, of ook wel werktuigen, om te zaagen: doch zulke woorden kan men gemakkelijk uit den samenhang der rede begrijpen, vermits 'er maar weinigen van dien aart zijn.

XXVI. L E S.

Over de Letters E en I.

De letter E heeft drieërlei geluid of uitspraak; als 1. helder, 2. dof, of zacht, en 3. lang of zwaar.

E is helder in *vel*, *melk*, *zelf*, *zet*, *net*, enz.

E is dof of zacht in *zadel*, *sabel*, *aarde*, *bedrijf*, enz.

E is lang of zwaar in *Eya*, *Lea*, *Eland*, enz. — En in de volgende woorden, hoort men het onderscheiden geluid zeer duidelijk, *verzegeld geld*, — hij *zendt gezegend* brood.

Dan moet men ook in het gebruik van een E of twee EE weder letten op de afleiding, of verschillende betekenis, zoo als bij de letter A geleerd is, b. v. men schrijft:

D smee

<i>smeeden</i> <i>smeeken</i> <i>geeven</i> <i>speelen</i> <i>geboden</i> <i>schepen</i> <i>steden</i>	}	Als deze woorden in het <i>Enkel-</i> <i>voudige</i> be- tekenen, of afgeleid wor- den van	{	<i>smeed</i> <i>smeek</i> <i>geef</i> <i>speel</i> <i>gebod</i> <i>schip</i> <i>stad.</i>
--	---	--	---	---

Maar de volgende woorden verschillen in be-
 tekenis, — en in uitspraak, te weten:

<i>bedelen</i> <i>bedeelen</i> <i>bekeren</i> <i>bekeeren</i> <i>beteren</i> <i>beteeren</i> <i>beving</i> <i>beving</i> <i>beken</i> <i>beeken</i> <i>bevelen</i> <i>beveelen</i> <i>wezen, ange-</i> <i>zigt</i> <i>weezen</i>	}	Betekent of wordt afge- leid van	{	<i>aelmoes vraa-</i> <i>gen</i> <i>giften geeven</i> <i>uit bekers</i> <i>drinken</i> <i>zijne zonden</i> <i>nalaaten</i> <i>beter worden</i> <i>met teer be-</i> <i>strijken</i> <i>van beyangen</i> <i>schudding</i> <i>bekennen</i> <i>water beeken</i> <i>van bevel</i> <i>gebieden</i> <i>weezen of zijn</i> <i>weeskinderen.</i>
--	---	--	---	---

Ten aanzien van de letter *I*. heeft men drie
 bijzonderheden optemerken, als: 1 dat zij kort
 van geluid is in de woorden *zich*, *nicht*, *zift*,
zilver, *timmer*, *bitter*, en in alle woorden of
 lettergreepen, waar zij de laatste letter niet
 is: —

is: — maar lang als zij de laatste letter in eene Lettergreep is, b. v. in *Ma-ri-a*, *I-ta-li-ën*, *Da-ni-ël*, *Di-a-na*, enz.

2. Dat zij in woorden van lange uitspraak niet door zich zelve, maar door de letter *E* verlengd wordt: b. v. *tien*, *zien*, *mieren*, *liegen*, *bedriegen*, enz.

3. Dat men naauwkeurig moet opletten, om haar niet met den *Medeklinker J* te verwarren; vermits het onderscheid zeer groot is: als blijkt uit de woorden *Isaac* en *Jacob*.

XXVII. L E S.

Over de Letter O en U.

De letter O heeft drieërlei klank: als *helder*, *dof*, en *lang*, of wel *hoog* of *zwaar*.

O is helder, in *stof*, *kok*, *hol*, *golf*, *volk*, *kop*, *vos*, *zat*, enz.

O is dof, in *mof*, *bok*, *rot*, *wolf*, *wolk*, *schop*, *bos*, *bosch*, *bot*, enz.

O is lang, hoog of zwaar, als zij even als A en I eene lettergreep sluit; men zie dit in de woorden *o-ven*, *bo-ven*, *go-den*, *mo-gen*, *mo-len*, *zo-mer*, *vo-gel*, enz.

Vervolgens spelt men, door afleiding uit het enkelvoudige, de volgende woorden, aldus:

D 2

Deen

<i>hoomen</i> <i>hooren</i> <i>knoopen</i> <i>loopen</i> <i>rooken</i> <i>geden</i> <i>oorlogen</i>	} Afgeleid van het Enkel- vouwige.	{ <i>boorn</i> <i>hoor</i> <i>knoop</i> <i>loop</i> <i>rook</i> <i>God</i> <i>oorlog.</i>
---	--	---

De volgende woorden verschillen in spelling en in betekenis:

Slooten, komt van *sloot*, of *grast*.

Sloten — van *slot*.

Looten, betekent *lot* werpen.

Loten, komt van *lot*, *scheut*.

Kooper, betekent een die koopt.

Koper, is een bekend metaal.

Zoo, betekent *dus* of *aldus*.

Zo — *indien* of *als*.

Zob, is eene Zode gras.

Er zijn ook nog woorden, die even eens gespeld: doch verschillend uitgesproken worden, want *dol* betekent krankzinnig; *dol* een roepen; *bol* betekent zacht of hoog; *ból* een kloot; *bot* betekent onscherp; of ook een visch; *bót* geeven, betekent ruimte vieren.

In deze woorden is het nuttig, dat men de scherpe *o* dus teken: (*ó*), om het wangeluid in het-leezen weg te neemen.

De letter *U* is kort van uitspraak in de woorden *lub*, *dubbel*, *vullen*; lang van uitspraak als zij op zich zelve alleen staat; — en door afleiding uit het enkelvoudige spelt men *muuren*, *duuren*, van *muur* en *duur*. —

Ook moet men opletten, om de letter *U* niet

niet met het bezittelijk vóórnaamwoord UW te verwarren: want hoewel dit in de uitspraak bijna gelijk is, verschilt haare betekenis zeer veel, gelijk hierna geleerd zal worden.

XCVIII. L E S.

Over de Y, IJ en EI.

Van de letter Y heeft men drie zaaken op te merken als:

1. Dat de oprechte Y geene Nederduitsche maar eene vreemde letter is: — en daarom ook niet dan in vreemde woorden mag gebruikt worden, als in *Cyrus, Syllabe, Synode, Cyprus, Yvoor, Egypte, Hysop, Pyrrus, Pyramide*, en dan klinkt zij als of er stont *Cirus, Egipte, Sinode, Hysop, Yvoor* enz. —

2. Dat de IJ, welke in het Nederduitsch gebezigd en voor eene letter deezer taale aangetekend wordt, zoo zeer geen' Klinkletter, als wel eene verlengde I is, en dus als twee I I behoorde geschreeven en uitgesproken te worden; b. v. *miin* in plaats van *mijn*, *z.in* in plaats van *zijn*: Doch men keurt deeze schrijfwijze te recht af, om dat dezelve te ligt aanleiding geeft, om de twee II met de U te verwarren; het is om deeze reden, dat men wel de twee I. behoudt: doch de tweede wat langer, en als een J schrijft, hetwelk deeze gedaante (ij, IJ) maakt.

In sommige oorden van ons Vaderland (zoo als in het voormalig *Gelderland* en *Overijsel*) behoudt men de oorspronkelijke klank deezer verdubbelde I, in de uitspraak; spreekende men daar, - b. v. de woordjens *mijn* en *zijn* uit als *mien* en *zien*.

3. Dat vermits deeze letter bijna overal in ons Vaderland, als *ei* wordt uitgesproken, men nauwkeurig behoort opteletten, dat men de IJ dan ook niet met EI verwarre.

Ten einde hier voor zorge te draagen, lette men op den volgenden regel, om IJ wel te gebruiken.

Met IJ schrijft men

1. Alle Werkwoorden, die den klank in den Voorledenen tijd verliezen, en veranderen in EE, b. v.

Bedrijven
blijven
drijven
grijpen
kijken
lijden
nijen
ontbijten
prijzen
rijden
schrijven
wijten
zwijgen

Waar van
in den
Voorle-
denentijd
komt

Ik bedreef
gij bleeft
hij dreef
wij greepen
zij keeken
ik leed
zij neeg
wij ontbeetten
wij preezen
zij reeden
ik schreef
hij weet of ver-
weer
zij zweeg.

2. Schrijft men met IJ die woorden, welke (hoewel in den Voorledenen tijd den klank be-

behoudende) van *Naamwoorden* zijn afgeleid.

Voorbeelden.

Bedijken	} Afgeleid van de Naamwoorden	Dijk	} In den Voorledenen tijd.	bedijkte
benijden		nijd		benijdede
gijzelen		gijzeling		gijzelde
kwijlen		kwijl		kwijlde
lijmen		lijm		lijmde
lijnen		lijn		lijnde
spijzen		spijs		spijde
verrijken		rijk		verrijkte
verwijden	wijd	verwijdede		

XXIX. L E S.

Vervolg der 28ste.

Ter voorkoming deezer straks gezegde verwarring, maake men zich ook bekend met den volgenden regel; om EI wel te gebruiken.

Met EI schrijft men :

1. Alle *Werkwoorden*, die den klank in den Voorledenen tijd behouden, b. v als men van *eischen* spreekt in den Voorledenen tijd, dan zegt men ik *eischte* en niet ik *eesch*.

Voorbeelden tot oefening.

Arbeiden	} Deze woor-	} den met EI,	} Ik arbeide												
bereiden				} omdat zij in	} ik bereide										
dreigen						} den Voor-	} gij dreigdet								
eindigen								} ledenen tijd	} gij eindigdet						
leiden										} hunnen	} hij leidde				
peilen												} klank van	} zij peilde		
reiken														} EI behou-	} men reikte
spreaden															
veinzen	} zegt dus	} gijl. veinsdet													
zeilen			} zij zeilden.												

2. Alle Naamwoorden, die in *heid* en *lei-* eindigen, als *wijsheid*, *matigheid*, *gerechtigheid*, *betaamlijkheid*, enz. — *Allerlei*, *eenrelei*, *drieërlei*, enz.

Men zal met nut het volgend lijstjen van woorden, die in de meeste oorden van ons *Vaderland* (*), schijnbaar althands, gelijkkluidend zijn in de uitspraak, doch in betekenis verschillen, ter oefening kunnen raadpleegen. De verschillende betekenis deezer woorden wordt door de spelling onderscheiden. — Dezelve zijn:

Woor-

(*) In het voormaalg Gewest *Friesland* weet men door de uitspraak deeze woorden zeer wel van elkander te onderscheiden. Het geschiedt, ten naasten bij, door achter de *i* van *ei*, nog de doffe klank van een *e* te voegen, na genoeg als of men *ei*e uitsprak.

Woorden met IJ.

Woorden met EI.

Vijlen, betekent ijzer
fcherp of glad maaken.
lijden, betekent ver-
draagen
mijden, bet. vermij-
den
pijlen, bet. schiet of
vuurpijlen
verrijken, bet. zijne be-
zittingen met geld of
goed vermeerderen.
nijen, bet. een meisjens
groet
rijzen, bet. in de hoog-
te gaan
berijden, bet. op een
paard of ander dier
te rijden
bijten, bet. gaten in het
ijs, of het somtijds ge-
bruikbaar Werkwoord:
bijtten, gaten in het
ijs maaken.

Veilen, betekent ver-
koopen
leiden, iemand gelei-
den
meiden, bet. Dienst-
meiden
peilen, bet. diepte mee-
ten
verreiken, bet. te hoog
of te wijd reiken
neigen, bet. tot iets ge-
neegen zijn
reizen, bet. zich van
de eene plaats naar
de andere begeeven
bereiden, bet. gereed
maaken
beiten, bet. met de
tanden beiten.

X X X. L E S.

*Over de Medeklinkers in het algemeen, en
de letters B, P en D, T. in het bijzonder.*

Daar ten aanzien van het gebruik van sommi-
ge medeklinkers geen twijfel in het gheel be-
staat, aangezien men dezelve door de uitpraak
D 5 ge-

gemaklijk kan onderscheiden, is het niet noodig, hier, over deeze letteren handelende, bij *allen* dezelve stil te staan; immers 'er bestaat geen kunst in het wel en goed gebruiken van de K, L, M, N, R, of W? —

Eenige van dezelve vereischen, echter, eene nadere overweeging, ten einde men derzelver gebruik en dienst duidelijk leere bevatten. Het zijn die, welke men onderscheidt in *zachte* en *scherpe* medeklinkers, of die men ook wel *verwante*, letters is gewoon te noemen.

En dat zijn dan die *Medeklinkers*, welke veel met elkander overeenkomen in de uitspraak, en nogthans veel verschillen in de betekenis der woorden als B en P; — D en T; — G en CH; — V en F; — Z en S waar van de eerste zacht en de laatste scherp zijn. —

Om nu omtrent het gebruik der zachte en scherpe medeklinkers zeker te zijn, lette men op de volgende regelen:

1. Op de uitspraak; — 2 op de afleiding uit het meervouwige, en 3. op de verschillende betekenis. Het een en ander zal hier het best door het opgeeven van voorbeelden bevat worden.

Het gebruik van B of P, aan *het begin* van een woord of lettergreep wordt gemaklijk door de uitspraak beslist b. v. *baal* of *paal*, *best* of *pest*; — en aan *het einde* van een woord of lettergreep wordt het gebruik door uitspraak, afleiding, of verschillende betekenis beslist b. v.

Met B sluit men *Krab*
van Krabben.
Slab van Slabben

Met P sluit men *mee-*
krap van meekrappen
Slap van Slappe
Krab

Kreb beteekent paar- *Krip* beteekent zeker
denkreb Rouwgaas
Tob van Tobben *Top* van Toppen
Schub van Schubben. *Schop* van Schoppen.
enz.

D en T zijn ook gemaklijk door de uitspraak te onderscheiden, als een woord of lettergreep daar mede begint b. v. *dak* of *tak*, *dier* of *tier*, *dollen* of *tollen* enz. Doch, om zeker te zijn, of een woord of lettergreep; met D dan wel met T behoort geslooten te worden heeft men noodig te letten:

1. Op de afleiding b. v.

hand	} Moet men schrijven en niet	hant	} Om dat het afgeleid wordt van, of het enkelvoudig is van	handen	
goed		goet		goede	
oud		out		oude	
graad		graat		graaden	
<i>Meekundige</i>					
<i>afdeeling;</i>					
<i>eigenlijk</i>					
<i>woord van</i>					
<i>Latijnschen</i>					
<i>oorsprong</i>					
graat		graad		graaten	
<i>Een van een</i>					
<i>visch</i>					
nood		noot		nooden	
<i>Verlegenheid</i>					
noot		nood		nooten	
<i>Regelteken</i>					
<i>in de toon-</i>					
<i>kunst.</i>					

laad

laad	} Moet men schrijven, en niet	laat	} Om dat het afgeleid wordt van, of het enkelvoudig is van	laaden
<i>De Gebiedendewijze van het Werkwoord laaden, opleggen</i>		laad		laaten
laat	} Gebiedende wijze van het hulpwoord laaten, of het Werkwoord laaten toe-laanen, of laaten, ader laaten.			enzv.

2. Op de verschillende betekenis: want
Aard bet. eene stof, daar men in zaait.
Aart — inborst of geneigdheid.

Wand — de muur.

Want — een handschoen, of redegeevend woord, enz

De letters D en T zijn ook van eenen bijzonderen dienst bij het *vervoegen* der werkwoorden, en strekken daar in ter aanwijzing van de verschillende *tijden*. De volgende les bevat daar toe eenen aanwijzenden regel.

XXXI. L E S.

*Vervolg der voorgaande over de
letteren D en T.*

De T is altijd een sluitletter, dat is, wordt aan het einde des woords gebruikt, in de woorden van den tweeden en derden persoon des tegenwoordigen tijds, in het enkelvoudige, en van den tweeden persoon daar van in het meervoudige. Hij is dit in den tweeden persoon enkel- en meervoudig, van den onvolmaakt voorledenen tijd; en in de gebiedende wijze in het meervoudige.

Ter opheldering dienen de volgende voorbeelden, duidelijkheidshalve genomen van werkwoorden, hier voor reeds tot voorbeelden van vervoeging, of tijdvoeging gegeven.

Men bepaale zich tot de werkwoorden *vertellen* en *beminnen*. Men ziet, dat men. 1. in den *tegenwoordigen tijd* den *tweeden* en *derden* persoon van het enkelvoudige en den *tweeden* van het meervoudige dan met T sluit, als: *gij, hij, zij, of men vertelt* of *bemint*. 2. In den *onvolmaakten voorledenen tijd* alleen den *tweeden* persoon als enkel *gij*, en meervoudig *gijl. verteldet, bemindet*. 3. In de gebiedende wijze alleen in het meervoudige: want in het enkelvoudige is het *vertel*, of *bemin*: doch in het meervoudige *vertelt, bemint* b. v. JAN *vertel* of *bemin* mij; kinderen *vertelt, bemint* mij, ons, hem, hen, haar.

Het Deelwoord sluit men altijd met D als *ik heb*, of *had* VERTELD, BEMIND, GEVRAAGD enz. Dēze spelling gaat bestendig zeker in alle werkwoorden, welke geen *t* of *d* in de *onbepaalde* wijze hebben: behalven in de

de Deelwoorden, zoo als men ziet in het werkw. *straffen*; want daar wordt het Deelwoord met T geslboten: doch, wanneer men slechts eene E achter het *Deelwoord* voegt wijst dit den weg als van zelve; dat men daar geen D gebruiken moet; gelijk in de 28. Les, bij de Deelwoorden reeds geleerd is.

Wat de spelling met DT aangaat, die vloeit uit dezelfde regelen voort, en wordt alleen veroorzaakt als er in de werkwoorden ééne D in de *onbepaalde* wijze is, b. v. *gij, hij, zij* of, *men antwoordt, vindt, wordt, houdt, doodt*, enz. in den tegenwoordigen tijd, en, *gij vondt, gij wierdt, gij hieldt*, enz. in den onvolmaakt voorledenen tijd, komende van de *onbepaalde* wijze *antwoorden, vinden, worden, houden, dooiden*; en wanneer men twijfelt, of men noodig hebbe de T te gebruiken, neeme men, ter beproeving, een werkwoord, in welks *onbepaalde* wijze geen D noch T gevonden worde gelijk b. v. *loopen, beminnen, vertellen*, en vergelijk dat met zodanig een in welks *onbepaalde* wijze D of T voorkomen, zo als *lijden, bieden*: en bevindende; gelijk men zal, dat in den tegenwoordigen tijd, in den tweeden en derden persoon enkelvoudig, en den tweeden meervoudig, gelijk hier voor gezegd is, de T noodig is, zal men bevinden dezelve in die laatst genoemde woorden aldaar ook niet te kunnen misfen. — Immers men zal nier kunnen zeggen

gij	}	vertel: maar	}	vertels
of				
hij	}	loop	—	loopt
of				
gij				

bij

hij }
of } bemin: maar bemint.
gij }

En dus ook niet

hij }
of } lijdt: maar lijdt.
gij }

hij }
of } bied: ——— biedt,
gij }

en zulks, om dat de D zo veel is als een wortel letter; welke oorspronkelijk tot het woord behoort: maar de T in die woorden dient, juist, om den tweeden en derden persoon onderscheidenlijk aantewijzen. — en zo vervolgens.

XXXII. L E S.

Nadere aanwijzing van het bijzonder en verschillend gebruik van DD, en TT.

Twee DD of TT, gebruikt men in den *onvolmaakt voorledenen* tijd van die werkwoorden, welke in de *onbepaalde* wijze reeds één D of T hebben, en haaren klank in den *voorledenen* tijd behouden, gelijk men ziet in de werkwoorden *andwoorden* en *haaten*: — want wanneer men zich in den *tegenwoordigen tijd* wil uitdrukken gebruikt men slechts één *d* of *t* b. v. *wij andwoor-den*, *wij haa-ten* enz. dus betekent ééne *d* of *t*, dat wij zulks dan, op dat zelfde tijdstip, doen.

En in den *voorledenen* tijd gebruikt men twee DD

DD of TT: b. v. *wij antwoord-den, zij haat-ten* enz.: dus betekenen twee DD of TT, dat zulks reeds geschied is, en dat die tijd voorbij is.

Wanneer 'er in de *onbepaalde* wijze reeds twee DD of TT zijn, dan schrijft men in den *tegenwoordigen* tijd: wij *red-den* wij *vat-ten*, wij *zet-ten*, en in den *voorledenen* tijd: wij *reddeden*, wij *vatteden*, wij *zettekden* enz: ten zij de welluidenheid zulks verbiede, en dat de *voorleden* tijd reeds duidelijk uit den samenhang der rede blijkt; dan schrijft men, wel eens, evenals in den *tegenwoordigen* tijd: b. v.

Toen wij gisteren langs de vest wandelden, viel 'er een man in het water; wij VATTEN hem bij zijnen rok; REDDEN hem uit het water; en ZETTEN hem op een stoel bij het vuur, in plaats van, gelijk het nogthans behoort te zijn: wij vatteden, wij reddeden; wij zettekden.

Zie hier nog een algemeen voorbeeld, om het gebruik van de T: wel te leeren onderscheiden: *Gij WORDT van hem BEMIND, en daarom RAADT of ZEGT hij U: gij MOET goeden MOED houden, om uwen VIAND te overwinnen; doch zonder DEUGD DEUGT gij daar niet toe, — Gisteren praatten wij te samen; toen zeide hij: zie eens hoe die ZWED ZWEEET. Ik ANDWOORDDE hem: dat komt, dat hij zoo RAD geloopt heeft, om dien RAT te vangen.*

XXXI. L E S.

Over de Letters G en CH — V en F;
en inzonderheid over het onderscheid
tusfchen G en CH.

Als men naauwkeurig op de uitpraak let; dan hoort men duidlijk, dat *voegen, zeggen, jaagen* veel zachter uitgesproken worden dan *juichen, huichelen, lochenen* enz. daarom spelt men, door afleiding, *voeg, zeg, jaag* met G; en *juich, huichelaar* enz. met CH. — Er zijn ook woorden, die in *uitpraak* bijna gelijk zijn: maar in *betekenis* verschillen; als

<i>Agt</i> een getal	<i>Acht</i> van achten
<i>dog</i> of <i>dogge</i> , een hond	<i>doch</i> redegeevend woord
<i>digt</i> geflooten	<i>dicht</i> een vers of rijm
<i>nog</i> bijvoeging of vermeerdering	<i>noch</i> eene ontkenning
<i>ligt</i> iets, dat niet zwaar is	<i>licht</i> helder of klaar
<i>geslagt</i> of gedood	<i>geslacht</i> manlijk, of vrouwlijk
<i>gelag</i> of drinkgeld	<i>gelach</i> eenvrolijk gejuich
<i>wagt</i> van wagten	<i>wacht</i> van waaken.

En in het algemeen gebruikt men CH in alle woorden, die fcherp uitgesproken worden b. v. *gedacht, kracht, nacht, wacht* enz: mits; dat de afleiding daar niet tegen strijde: want al zijn sommige woorden dan eens *fcherp* van uitpraak, men moet de afleiding niet verwaarloozen b. v. *magt* met *g*, want dat wordt afgeleid van *mogen; gebragt van brengen; en meer anderen.*

E

Ein

Eindelijk, CH wordt ook dikwijls als K uitgesproken; doch niet anders, dan in woorden van Griekfchen afkomst als *Christus*, *Christoffel*, *Choor*, *Chaös*, en meer anderen, welke men dikwijls uitspreekt en fchrijft *Kristus*, *Kristoffel*, *Koor*, *Kaös*, enz.

CH behoort als eene te famen geftelde letter onzer taale aangemerkt, en ook uitgesproken te worden, dat is, met één en niet met twee klanken, of zelfklinters; dus, CHe en niet Ce Ha. zoo als men de kinderen gewoonlijk laat spellen.

De V en F worden het best onderscheiden door te letten, wanneer men een woord zal uitspreken, of fchrijven,

1. Op de uitspraak, als *vrouw*, *vraag*, *fraai*, *fontein*, enz.

2. Op de verfchillende betekenis als: *vaam* en *faam*, *vel* en *fel*, *vier* en *fier*, *vouwt* en *fout*, enz.

Op deeze twee zaaken moet men zeer naauwkeurig acht geeven, of men zoude zich ligt vergiften: want F wordt dikwijls zacht uitgesproken, als het volgend woord met eene klinkletter begint, b. v. *lof* en *dank* leest men als of er stond: *lovvendank*. — Integendeel klinkt de V fcherp, als 'er eene fcherpe medeklinker vooraf gaat: want men fchrijft *afvaaren*, *ontvangen*, *ontvonken*, *jufvrouw*, en men leest als of die woorden met *f* gefpeld waren, b. v. *affaaren*, *ontfangen* (*), *ontfonken*, *juffrouw*, het welk niet goed gefpeld

(*) Sommigen hebben wel de gewoonte dit woord dus te fchrijven naar den klank: doch het deugt niet, dewijl het van *wangen* komt en de V dus oorspronkelijk tot het woord behoort.

speld is; — daarom moet men wel letten op het woord, of de lettergreep alleen, en niet op een samengesteld woord, of reden.

Vervolgens stelt men tot eenen vasten regel, dat de V te zacht is, om een woord of lettergreep te sluiten, en daarom altijd met F in het enkelvoudige moet eindigen, waar men anders in het meervoudige de V moet gebruiken; b. v. *graf, brief, dief, schrijf* (*), enz.

XXXII. L E S.

Over de Letters S en Z, C, Q en X.

Om de S en Z te onderscheiden moet men de zelfde regelen in acht neemen, als bij V en F geleerd zijn, dat is, dat men, om een woord te beginnen, moet letten:

1. Op de uitspraak, welke het meest al zeer duidelijk beslist, of men S, dan Z moet gebruiken. b. v. in de woorden *Zuigen* en *Sutker*, *Zolder* en *Sollen*, *Zingen* en *Sisfen*.

2. Op de verschillende betekenis: want *Zaai* en *Zullen* zijn van eene geheele andere betekenis dan *Saai* en *Sullen*; wijders, dat de Z zoo min als, V om haare zachtheid een sluitletter kan zijn: dat derhalven de S in haare plaats moet gesteld worden, b. v. *huis, baas, — glas*, enz. —

Dus moet men in zoodanige woorden van den regel van afleiding afzien, en op de uitspraak letten: want hoewel men in het meervoudige schrijft, b. v. *graven, dieven, huizen, baazen*,

(*) Dit noemt men: de V wordt welluidenheids- halven met F verwisseld.

zen, glazen enz. met V en Z, evenwel schrijft men in het enkelvoudige *graf, dief, baas, glas* enz. met F en S: dewijl, zoo als reeds gezegd is, de V en Z te zacht zijn, om als sluitletteren van een woord of lettergreep gebruikt te kunnen worden.

Wat de Letters C, Q, X en IJ. aangaat, deeze zijn eigenlijk vreemde letters, die tot de zuivere Nederduitfche taal niet behooren, en die wij wel konden misfen; inzonderheid de Q en X: want veel beter fchrijft men *kwaad* en *kwellen* met *kw*, dan met *qu* ook beter *zulks, rijksvorst*, met *ks* dan met *x*.

Over de IJ is reeds breedvoerig in de **XXVIII.** Les gefprooken. — En wat de C aangaat, die gebruiken wij, om bij de H te voegen, om daar door een fcherper geluid dan de G heeft, te verkrijgen, en als zood'nig moet men CH als een letter op zich zelve, of eene famengestelde letter, befchouwen, gelijk dit reeds in de **XXXI.** Les geleerd is. Wij behouden alleen die vreemde letters nog, om 'er eenige uitheemsche woorden mede te fpellen, b. v. *Quinquagesima, Quintus, Xerxes, Xantippe, Claudius* en meêr anderen. — Ook gebruikt men de C en Q in woorden, die uit eene andere Taal ontleend zijn, en echter door veelen als Nederduitfchen aangemerkt worden, b. v. *october, comedie, content, catalogus, quitantie, quantiteit* enz. — Eindelijk gebruikt men die nog in eigen naamen, die van het latijn afkomstig zijn: als *Cornelis, Casparus, Catharina* enz.

Wij gebruiken ook nog eene spelling met P H, T H, R H en T I E: doch ook niet dan
in

in woorden van uitheemschen oorsprong b. v. PHARAÖ, PHARISEËN, THISIPHON, THEODOOR, MATTHEUS, KORINTHEN *Rhijn, Rhone, Satisfactie, Notitie, Questie* enz. deeze en dergelijke woorden moet men meest door het gebruik leeren; bij gevolg komt het er alleen op aan, om al die vreemde woorden van de Nederduitsche wel te onderscheiden, ten dien einde moet men er toch iets van leeren.

Dit, ondertusfchen, houde men in het oog, dat, wanneer men vreemde of uitheemsche woorden wil schrijven, en in zijne redenen invlegten, men dit dan behoort te doen naar den aart dier taale, waar van zij afkomstig zijn, en in die spelling, welke hun toebehoort. Men maakt zich belagchlijk door hier in te misfen. Dan men legge zich immer toe, ten einde ook ten deezen aanziene niet uitgelagchen te worden, om zijne eigene taal, om het Nederduitsch, goed te spreken en te schrijven, en daar mede, daar die taal rijk genoeg is, om alle de denkbeelden, die wij vormen, uittedrukken, alles althans in en met dezelve te schrijven, wat wij begeeren aan elkander medetedeelen.

XXXIII. L E S.

Over de WOORDVOEGING in het algemeen.

Door WOORDVOEGING verstaat men:

1. De *overeenkomst* der woorden met betrekking tot elkander.

E 3

2. De

2. De *beheersching*, die zij over elkander hebben.

3. De *schikking* der woorden, ieder op zijne rechte plaats.

De *overeenkomst* der woorden bestaat hier in: dat alle woorden, welke bij het Zelfstandig Naamwoord geplaatst worden, of daar betrekking op hebben, ook met het Zelfstandig Naamwoord moeten overeenkomen in *geslacht*, *getal* en *naamval*; dat is te zeggen, als het Zelfstandig Naamwoord *Manlijk* is, dan moet het *Lidwoord* het *Bijvoeglijk* Naamwoord of het *Vóórnaamwoord*, ook *Manlijk* zijn: — en is het Zelfstandig Naamwoord *Vrouwlijk* dan moeten de andere woorden ook *Vrouwlijk* zijn. b. v. *Een goed man, eene goede vrouw, mijn meester bemint mijnen vlijtigen broeder, zoo wel als mijne vlijtige zuster.* — Zoo is het ook met het *Enkelvoudige* en het *Meervoudige* gelegen; even zoo als het Zelfstandig Naamwoord is moeten de andere woorden ook zijn: En in de buigingen hebben wij reeds gezien, hoe het Zelfstandig Naamwoord met de andere woorden overeenkomt in *Naamval*: b. v. in den *Werker* schrijft men **EEN GOED MEESTER** en in den *Lijder* **EENEN GOEDEN MEESTER**.

De *Werkwoorden* komen met de Zelfstandige Naamwoorden overeen in *getal*, dat is: als het Zelfstandig Naamwoord *Enkelvoudig* is moet het *Werkwoord* ook *Enkelvoudig* zijn, en is het Zelfstandig Naamwoord *Meervoudig* dan moet het *Werkwoord* ook *Meervoudig* zijn, b. v. *Ik schrijf, de Meester loopt, het kind speelt*; en in het *Meervoudige*, — *wij schrijven, de Meesters loopen, de kinderen spelen.* Men zegt ook

ook JAN *loopt* en PIETER *loopt*; maar betes JAN en PIETER *loopen*.

De *Deelwoorden* volgen dezelfde regelen als de *Bijvoeglijke Naamwoorden*.

XXXIV. L E S.

Over de beheersching der woorden, of wel over het onderscheiden gebruik van den WERKER en LIJDER in het algemeen; en van de Lidwoorden DE en DEN in het bijzonder.

Tot een goed begrip van de bescheersching der woorden is het noodig, eerst en terstond over het gebruik van het lidwoordjen DE te spreken.

Men gebruikt het zelve:

1. Als de Zelfstandige Naamwoorden *Vrouwlijk* zijn, en dan gebruikt men het zoo wel in het *Enkelvoudige* als *Meervoudige*.

2. Als de Zelfstandige Naamwoorden *Meervoudig* zijn zoo wel in het *Manlijk* als *Vrouwlijk* geslacht.

3. In den WERKER van het *Manlijk* geslacht.

Het gebruik van het woordjen DEN volgt als van zelve uit de bovenstaande regelen; dat is, men gebruikt het woordjen DEN niet anders, dan in den LIJDER van het Manlijk Enkelvoudig, maar daar toe is noodig, dat men de *Naamvallen*, naamlijk den *Werker* en den *Lijder*,

der, wel weete te onderscheiden, en dat is niet ongemaklijk; de naamen *Werker* en *Lijder* toonen dit reeds aan, derhalven spreekt als van zelve, dat, als een persoon of zaak iets doet of werkt, men dan den *Werker*, en dus het woordjen *DE* gebruike; en als een persoon of zaak iets lijdt, of bewerkt wordt, dat men dan den *Lijder*, en dus het woordjen *DEN*, gebruike. Om nu den *Werker* en den *Lijder* gemaklijk te vinden, behoeve men slechts, ondervragender wijze, *Wie* te plaatsen voor het *Werk*-woord, en *wien* of *wat* achter hetzelfde, en het antwoord op het eerste zal den *Werker* en dat op het laatste den *Lijder* aanwijzen, b. v.

DE goede vader bemint DEN braaven zoon, en DE braave zoon eert DEN goeden vader; DE Meester prijst DEN vlijtigen jongen, maar veracht DEN traagen; dus zal DE vlijtige jongen DEN Meester liefhebben, maar DE traage zal DEN Meester verachten.

Wanneer men vragender wijze zegt: *WIE bemint den braaven Zoon? WIE eert den goeden Vader? WIE prijst den vlijtigen jongen? WIE zal den meester liefhebben?* zal men vinden, dat het is *DE goede vader, DE braave zoon, DE meester, DE vlijtige jongen*, enz. waar uit dan blijkt, dat *de goede vader, de braave zoon, de meester, de vlijtige*, de werkers zijn der werkwoorden *beminnen, leeren, prijzen, en liefhebben.*

Wanneer men vragender wijze, *WIEN* of *WIE* voor personen, of *WAT* voor zaken, achter het werkwoord plaatse, zal het antwoord den *Lijder* aanwijzen, b. v. *de goede vader bemint, WIEN? den braaven zoon. De braave zoon eert, WIEN? den goeden vader. De meester prijst, WIEN? den vlijtigen jongen, enz.* XXXV.

XXXV. L E S.

Over het gebruik van DE, DEN, EEN, EENE; eene voordzetting van de voorgaande Les.

Men gebruikt het woordjen DEN ook in de andere naamvallen, gelijk blijkt in de verbuiging van het *Manlijk Enkelvoudig*: maar dan staan de woordjens *van* of *aan* daar vóór, of, ten minsten men kan hen daar vóór plaatsen, of ondersteelt dezelve daarbij: b. v. *Ik zal het DEN Meester zeggen; ik heb het DEN jongen afgenoomen*. In plaats van, of gelijk men ook kan zeggen, en wel eigenlijk behoort te zeggen: *Ik zal het AAN DEN Meester zeggen, ik heb het VAN DEN jongen afgenoomen*. Hier uit volgt wederom, dat, als het Zelfstandig Naamwoord *Manlijk Enkelvoudig* is, men altijd het woordjen DEN gebruikt, behalven in den *Werker*.

Hier boven is geleerd, dat in den *Lijder*, altijd het woordjen DEN gebruikt wordt: men moet, echter, op deezen regel eene kleine uitzondering in acht neemen; deeze is, dat, als er een woord bijstaat, het welk reeds eene lijdend aanduidt, men dan het woordjen DE en niet DEN gebruikt, b. v. *DE man is bemind, DE jongen WORDT geslaagen*. Deeze woorden *man* en *jongen* schijnen wel in den *Lijder* te staan; doch wanneer men na ziet, het geen op het einde van de voorgaande les gezegd is, zal men vinden, dat *man* en *jongen*, indedaad werkers

kers zijn, b. v. men vraage *wie is bemind?* *wie wordt geslaagen?* zoo zal men vinden, dat het is *de man* en *de jongen*; welke woorden, deshalven, *wenkers* en *geensains* *Lijfers* zijn.

Om die zelfde reden moet men schrijven en zeggen: *DE* Burger *N. N.* is schuldig of *DE* Burger *N. N.* wordt verzocht enz. en niet *DEN* Burger gelijk veel geschiedt door de zulken, die der taale niet kundig zijn.

Men gebruikt in het *Vrouwlijk geslacht* en in het *Manlijk Maervouwig* altijd het woordjen *DE*, en in het *Manlijk Enkelvouwig* altijd het woordjen *DEN*, behalven in den *Werker*.

Wat het onderscheiden gebruik der woorden *een*, *eene* en *eenen* betreft:

Men gebruikt in den *Werker* van het *Manlijk Enkelvouwige* het woord *EEN*, b. v. *EEN* boek, *EEN* man, enz. b. v. *EEN* goed meester wordt bemind, *EEN* kwaade jongen wordt gestraft enz. gelijk ook in het *onzijdig geslacht* in alle *Naamvallen*; indien men niet in een' verheven' stijl schrijft, b. v. *een* kind, *een* huis, enz.

Men gebruikt het woordjen *EENE* in het *Vrouwlijk geslacht*, in alle *Naamvallen* zonder uitzondering, met bijvoeging van de *Voorzetsels van* en *aan*: doch wanneer men die *Voorzetsels* niet bezit, zegt men in den *tweden* en *derden* naamval in het *Enkelvouwig* *eener*.

Men gebruikt altijd het woord *EENEN* in het *Manlijk geslacht* in alle *naamvallen*, behalven in den *Werker*, b. v. *EEN* goed knecht eert *EENEN* goeden baas; Ook niet wanneer het in meer genoemde uitzondering valt.

XXXVI. L E S.

Over het onderscheiden gebruik van de woorden, MIJ, MIJN, MIJNE en MIJNEN.

Men moet vooral opmerken, dat **MIJ**, een persoonlijk vóórnaamwoord zijnde, altijd den persoon uitdrukt, en niet verandert, en dat **MIJN** altijd eene bezitting uitdrukt en in zijne verbuiging verandert, b. v. Hij heeft **MIJ MIJN** boek afgenomen. — Geeft **MIJ** het geld van **MIJNEN** broeder, of **MIJNEN** broeders.

Dit zelfde onderscheid heeft ook plaats tusschen **U** en **uw**: ik zal **U uw** speelgoed geeven; wij zullen **U de** boeken van **uwEN** broeder geeven.

De letter **U** is een **PERSONEELIJK Vóórnaamwoord**, en het woord **uw** een **BEZITTEND Vóórnaamwoord**; om hier in niet te dwaalen heeft men maar opteletten, of men tegen eenen *persoon*, of dat men van zijne *bezitting* spreekt: — spreekt men tegen eenen *persoon* dan gebruikt men eene enkele **U**, b. v. *Ik zeg u de waarheid; vraagt hij u om een boek? Ik heb u gehoord; zij zullen u niet verstaan*, enz.

En spreekt men van iets, het welk aan den persoon, tegen wien men spreekt, toebehoort, dan gebruikt men **uw**, b. v. *uw Vader, uw boek, uw hoofd, uw spraak, uw hoed*, enz.

Wat aangaat het onderscheid tusschen de woorden *uw, uwe, uwen, uwer*, en *uws*, dit is bij de verbuiging der Vóórnaamwoorden reeds geleerd.

Men

Men gebruikt het woord **MIJN** in het *manlijk* en *onzijdig* geslacht in den *Werker* en somtijds in den *Lijder* van het *Enkelvouwige*, even als het woord **EEN**.

Het woord **MIJNE** wordt gebruikt:

1. In het *Vrouwlijk geslacht*, zoo wel *Enkelvouwig* als *Meervouwig*, b. v. **MIJNE** *Moe-der*, **MIJNE** *Zusters*.

2. In het *Manlijk Meervouwig*, b. v. **MIJNE** *Vaders*, **MIJNE** *Broeders*.

Het woord **MIJNEN** gebruikt men: in het *Manlijk Enkelvouwig*, in den *Lijder* en ook in de andere naamvallen, somtijds met bijvoeging van de woorden **VAN** en **AAN**; somtijds ook met weglating van die woorden, b. v. *mijn Vader gaf* **MIJNEN** *broeder een mooi boek*; *MIJN broeder bedankte* **MIJNEN** *vader niet*, *en daarom nam* **MIJN** *vader het* **MIJNEN** *broeder weér af*, *en gaf het* **AAN** **MIJNEN** *neef*.

Vermits de overige Vóórnaamwoorden allen deeze zelfde regelen volgen, zoo is het niet noodig daar over nu meér in het bijzonder, te spreken: het zal genoeg en van nut zijn eenige voorbeelden daar van optegeven, waar over de *Leerling* dan kan ondervraagd worden, waarom die woorden *zoo*, en niet *anders* gespeld worden. Zie hier dezelve.

UWE *zuster bemint* **HAAREN** of **ZIJNEN** *broeder* **ZIJNE** *dochter bemint* **ONZEN** *broeder*. **MIJN** *broeder wordt door* **UWE** *nicht bemind*, of **UWE** *nicht bemint* **MIJNEN** *broeder*. **UW** *zoon geeft* **HUNNEN** *zoon niets vooruit*. en **HUN** *zoon geeft* **UWEN** *zoon niets vooruit*.
ZIJ-

ZIJNE zoonen wandelen met UWE dochteren,
en HUNNE dochters wandelen met ONZE zoonen,
enz.

XXXVII. L E S.

Over de woordjens EENS, EENER, VAN
EENEN, VAN EENE.

Het onderscheiden gebruik van de woorden EENS, EENER, VAN EENEN en VAN EENE bestaat hier in, dat de woorden EENS en EENER *alleen* in den *Eigenaar* gebruikt worden; daar de woorden VAN EENEN en VAN EENE in beiden, dat is, zoo wel in den *Eigenaar*, als in den *Derver* gebruikt worden. — Om nu deeze twee naamvallen van elkander te onderscheiden heeft men slechts op het volgende te letten. — In den *Eigenaar* is het Zelfstandig Naamwoord altijd door een ander Zelfstandig Naamwoord verzeld, of anders, in den *Eigenaar* is de eene *Zelfstandige zaak*, bezitter van de andere *Zelfstandige zaak*, welke door die Zelfstandige woorden, die elkander verzellen, uitgedrukt worden; het geen in den *Derver* zoo niet is; ook is de *Derver* altijd door een *Werkwoord* verzeld.

Onder deeze regelen kunnen nu alle *Vóórnaamwoorden* betrokken worden, vermits zij allen als het woord EEN verboogen worden: gelijk in de XL en XII. Les over de verbuigingen geleerd is.

Zie hier nog eenige voorbeelden, waar over men den Leerling kan ondervraagen tot welk *geslacht*, *getal* of *naamval* zij behooren.

De

De zorg van den Vader (des Vaders). de liefde van de Moeder (der Moeders). het geweld van Job (Jobs geduld). de belangen van het Land ('s Lands belangen.)

Een kind viel van de trappen, bezeerde zich niet, door de goedheid van God, (Gods goedheid); het kreeg de hulp van een Man, (eens Mans) en genoot de vriendschap van eene vrouw (eener vrouwe.)

De vlijt van mijnen Broeder (mijns Broeders) en de gehoorzaamheid van uwe Zusters (uwer Zusters) hebben de moeite en kosten van onze Ouders (onzer Ouderen) redelijk wel beloond.

Ik heb van EEN braaf Man gehoord, die ook uit naam van ZIJN Vrouw sprak; dat de traagheid van HUN Zoons, en de verkwisting van HAAR Dochters, HEN het genoeg van het leven benam. Wat zegt gij van die Zoons en wat dunkt u van die Dochters?

Deeze laatste voorbeelden zijn onregelmatig geschreeven, om den leerling des te meer te oefenen.

XXXVIII. L E S.

Over het onderscheid der woordjens

HEM en ZICH, HUN en HEN.

Om het onderscheid van de woorden **HEM** en **ZICH** gemakkelijk te bevatten, is het best, dat men eenige voorbeelden daar van voor zich neeme: — men lette op de volgenden.

*Hij geeft **HEM**, hij pijnigt **HEM**, betekent,*
dat

dat men dat eenen anderen doet; en, *hij geeft ZICH*, *hij pijnigt ZICH*, betekent, dat men zich zelve geeft of pijnigt, en niet een ander, b. v. *Gelijk HEM een Vader ontfermt over ZIJN Kinderen*, *ontfermt HEM DEN Heere over de geenen, die hem vreezen*, is niet goed geschreeven: maar moet zijn: *Gelijk ZICH een Vader ontfermt over ZIJNE Kinderen*, *ontfermt ZICH de HEERE over de geenen, die hem vreezen*. *JAN bedriegt HEM*, *MIETJEN kleedt HAAR* kan even zoo goed gezegd zijn als: *JAN bedriegt ZICH*, *MIETJEN kleedt ZICH*, wanneer zulks met de waare betekenis slechts overeen komt: want, *JAN bedriegt HEM*, *MIETJEN kleedt HAAR*, betekent, dat zij dat eenen anderen doen; *JAN bedriegt ZICH*, *MIETJEN kleedt ZICH*, betekent, dat zij zich zelve bedriegen of kleeden en niet eenen anderen.

In de woorden *HAAR* en *HEUR* is geen wezenlijk onderscheid geleege; dat zijn maar verschillende tongvallen, of het is eene verkieslijke spelling. *HEUR* is van laater uitvinding dan *HAAR*, en mogelijk gekozen, om dat *HAAR* veel in den klank heeft van *hair* (betekenende het *hoofd-hair*) zoo als dat woord gewoonlijk wordt uitgesproken. Men gebruikt die woorden als de personen of zaaken, die de bewerking ondergaan, *Vrouwlijk* zijn, zonder onderscheid van *getal* of *naamval*, b. v. *gaa HAAR of HEUR zion*. *Zeg aan HAAR of HEUR, dat ik een brief van HAAR of HEUR verwacht*.

Het woord *HEM* laat zich gemakkelijk bepalen: want dat gebruikt men, als de werking op één manlijk persoon nederkomt b. v. *Ik geef HEM*, *gij kent HEM*, *hij vroeg, of vraagde HEM*, *wij zochten HEM*, *zij bedriegen HEM*, — bij gevolg, altijd *HEM*. De

De woorden HUN en HEN gebruikt men als de werking op meer *manlijke* perfoonen, of zaaken nederkomt, en dus in het *manlijk meerv.* b. v. *Het was een Paard VAN HUN zelve; ik geef HUN, hij vraagde HUN, ik ken HEN, hij zocht HEN, wij leenen VAN HUN, zij bedriegen HEN.* Men ziet uit deeze voorbeelden, dat HEN, in deezer voege, alleen in den *Lijder* wordt gebruikt, en HUN in den *Eigenaar, Ontvanger en Derver.*

Anderen fchrijven altijd, in allen de hier voorgenoemde naamvallen, HEN, en zulks, om HUN, gelijk het hier is, *persoonlijk*, niet te verwarren met HUN *bezitlijk*. Men zie in de XI. Les over de *Bezitlijke Voornaamwoorden.*

Men moet, ondertusfchen, altijd wel opletten op het onderscheid tusfchen het *persoonlijk* en *bezitlijk* HUN, even gelijk als tusfchen het *persoonlijk* en *bezitlijk* HAAR, vooral in woorden van het onzijdig geflacht, dewijl daar bij het *beziitlijk* HUN en HAAR niet verbogen wordt, b. v. HUN *bosch verftrekt HUN tot vermaak, HAAR bosch verfschaft HAAR houts genoeg.*

XXXIX. L E S.

Over de woorden ALS en DAN.

Wanneer men twee zaaken met elkander vergelijkt, gebruikt men daar toe de woorden ALS of DAN.

Men gebruikt het woord ALS: wanneer twee zaaken met elkander vergeleeken en gelijk gefeld worden, b. v. *zoo groot ALS gij, zoo wit ALS sneeuw, moedig ALS een Leeuw, hard ALS*

ALS *steen*; of ook, wanneer ten aanzien van twee of meerder zaaken, door ontkenning wordt aangetoond, dat zij elkander *niet* gelijk zijn, b. v. *Hij is zo groot niet ALS gij; het sinnen is zoo wit niet ALS sneeuw*, enz. En, het woord *dan* wordt gebruikt, wanneer men twee zaaken met elkander vergelijkt door tegenstelling of bij vergrooting, b. v. *niemand is grooter DAN hij, die zich zeiven overwint; wat is witter DAN sneeuw? wie is moediger DAN een leeuw? staal is harder DAN steen*. Deze tegenstelling maakt men ook door het bijwoordjen *meer* of *meerder*, en dus zegt men zeer goed: *wij allen weten zoo veel niet ALS de Meester: want de Meester weet meer DAN wij allen*.

X L. L E S.

Over het gebruik der Hoofdletters.

Men gebruikt de Hoofd- of Trekletters:

1. Bij het begin van iederen *volzin*.
 2. Bij iederen nieuwen regel in *dicht*.
 3. Bij *eigen naamen*, van Menschen, Steden, Dorpen, Zeeën, Rivieren, enz.
 4. Bij kunstwoorden, als *Godgeleerdheid, Rechtsgeleerdheid, Geneeskunde*, enz.
 4. Bij de naamen van groote waardigheden en kunstenaars.
 6. Bij woorden daar de nadruk van den zin op valt.
- Ten aanzien van alle andere woorden moet men zich, in het schrijven van het gebruik dezer letteren onthouden, om dat dezelve te plaatsen vooraan, of in het midden van woorden,

den, welke van geen bijzondere betekenis, of nadruk zijn, eene wanstallige gedaante en houding aan het geschrift geeft. Men beoordeele de waarde van deezen regel uit het volgend voorbeeld: *Een Dom, lui en Boos Hartig Mensch wordt Van ieder Een verucht; moet veel Al Wanneer Hij Oud Wordt een kommer Lijk leven Leiden, met Verscheurde Klederen looPen, of ook wil Met den bedelZak omzwerven.*

XLI. L E S.

Over de Lees- of Zintekens.

Wat het gebruik van de *Lees- of Zintekens* aangaat, het zoude noodig en ook hier de plaats zijn, om desaangaande genoegzaam uitvoerig onderwijs te geeven, ware het niet, dat daar over reeds, op eene bevatlijke en niet min bevallige wijze, was gehandeld, in de *Verhandeling over het Kunstmatig Leezen, uitgegeeven door de MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN*; daarin wordt derzelver gebruik (voor zoo verre zulks het leezen aangaat) duidelijk geleerd: dat is, voor zoo verre, dat men die tekens en derzelver gebruik leere kenne als zij reeds geplaatst zijn.

Doch om dezelve al schrijvende wél te leeren plaatfen, daar toe zijn niet alleen taal-kundige, maar ook redenkundige regelen noodig; en daar toe is dit werkjen niet geschikt.

Genoeg zal het bij deezen zijn, met terugwijzing op de hier boven genoemde *Verhandeling*, de gebruikelijke *Lees- of Zintekens* hier op te noemen.

Het eerste, 't welk in aanmerking komt, is
1. Het

1. Het korte rustteken of de *Comma*, dus getekend [,].

2. Het langer rustteken; of de *Comma puncti*; dus getekend [;].

3. Het derde het teken van volstrekte rust, waarmede een volzin geslooten wordt; de *puncti* genoemd [.]

4. De *Dubbele puncti* [:] een teken niet alleen van langer rust dan de *Comma puncti*: maar ook dienende, om toonverandering aanteduiden, waarom het voor de woorden *maar*, *doch* en *want* geplaatst wordt; en vervolgens ook gebruikt wordt, om te plaatsen voor eenige woorden uit den eenen of anderen schrijver aangehaald, of welke de beschrijving van iets bevatten.

5. Het *Verwonderings teken*, dus [!] getekend en achter eene uitroep geplaatst.

6. Het *Vraag-teken* alleen achter eene vraag gebezigd [?].

Behalven deeze komen nog te pas: het teken van *inlating* [] — dat van *tusfchenreden* () — het *koppelteken* [-]. Het *daelteken* [..] gebruikt, wanneer in een woord twee klinkletters naast elkander komen, die ieder op zich zelven moeten uitgesproken worden; en als dan boven de tweede letter geplaatst. — De *dubbele Comma* [,,] dienende, om eene rede van belang, van een ander ontleend, aanteduiden. Het teken van *scherpe toon* [é] dat van *zwaaren toon* [à] — dat van den *omgeboogen toon* [ê] en eindelijk de, in sommige gevallen gebruikelijke *wagstekens*. [— —] waar bij men nog voegen kan de somtijds gebruikelijke stippen [.....] als *beletfel tekenen* of *tekenen van zinsafbreeking*; benevens het *afdeelingsteken*, of de *Paragraaf* [§]. — Allen breeder behandeld in meêr genoemde Verhandeling.

*Over het afkappings-, of wegneemings-
teken.*

Behalven alle de in de vorige Les opgenoemde Schrijftekenen is 'er nog een, waarvan zeer veel gebruik in het schrijven wordt gemaakt: en dat vooral in de Dichtkunst van eenen zeer grooten dienst is: dit is het *afkappings-, afwendings- of wegneemings-teken*, het welk de gedaante heeft van het korte rust-teken of de Comma [',].

Dit teken wordt zeer veel gebruikt in de plaats van een of meer letteren, die men voor of achter een woord of lettergreep weglaat om daar door welluidendheid of verkorting te bestrachten, en wordt als dan boven aan voor of achter de letter geplaatst, voor of van achter de welke eené letter is weggenomen, b. v.

'*Er*, '*k zal*, '*t huis*, '*t land*, '*s morgens*, '*s avonds*, '*s lands*, *dit 's 't*; in plaats van: *daar*, *ik zal*, *het huis*, *het land*, *des morgens*, *des avonds*, *des lands*, *dit is het*. — als ook *t' huis*, *d'aard'*, voor *te huis*, *de aarde*, en een', *mijn'*, een', *hunn'*, *haar'*, in plaats van *eene* of *eenen*; *mijne* of *wijnen*; *hunne* of *hunnen* enz.

Nu zoude nog het derde deel der woordvoeging, ter behandeling, volgen, naamelijk: *de schikking* der woorden, op dezelfde rechte plaats: doch eigenlijk gezegd behoort het onderwijs daar van niet tot de eerste beginselen der spraake. Het is een
ON-

onderwijs, waarbij het oordeel bijzonder te pas komt, en het welk volgen moet na den afloop, niet alleen van het geen in dit Leerboekjen vervat is, maar zelfs na of bij een goed *grammaticaal* onderwijs. Het is echter een onderwijs, het welk met opzicht tot onze Nederduitsche Taal vooral noodzaaklijk is; en hetwelk, ofschoon het niet vermaaklijk moge zijn, en dus voor de jeugd, die de *gronden* der taale leert, verveelend is, nooit behoort verzuimd te worden, wanneer men dezze taal naar regelen en tot in de meestte volkomenheid wil onderwijzen.

